

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Pedagogická fakulta

Katedra společenských věd

Parlamentní volby v roce 1925

Bakalářská práce

Vypracovala: Miroslava Dědová

Vedoucí bakalářské práce: PhDr. et PaedDr. Marek Šmíd, Ph.D.

České Budějovice 2012

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne

.....

Podpis

Poděkování

Děkuji vedoucímu mé bakalářské práce panu PhDr. et PaedDr. Marku Šmídovi, Ph.D. za cenné rady a připomínky, které mi poskytoval po celou dobu zpracování této práce.

Anotace

Tato bakalářská práce se zabývá volbami do parlamentu Československé republiky v roce 1925. Jedná se o druhé volby v nově vzniklé republice. Práce je strukturována do jednotlivých kapitol. První kapitolou je *Úvod*, ve kterém se seznamujeme s cílem práce a její celkovou strukturou. Následující kapitola se nazývá *Situace v Československu před parlamentními volbami v roce 1925*, v jednotlivých podkapitolách je rozebrán vznik republiky, analýza prvních parlamentních voleb v roce 1920, následována popisem situace před druhými parlamentními volbami a přehledem vlád do roku 1925. Ve třetí kapitole, *Parlamentní volby 1925*, jsou analyzovány samotné parlamentní volby v roce 1925. Předposlední kapitola, *Československo po volbách 1925*, popisuje atmosféru po volbách. Poslední kapitolou je *Závěr*.

Klíčová slova: politické volby 1925, politické strany, první Československá republika

Abstract

This thesis deals with the Czechoslovak parliamentary elections in 1925. This is the second elections in the newly created republic. This work is structured into particular chapters. The first chapter is *Introduction* that informs about the aim of this work and its overall structure. The next chapter is called *The Situation in Czechoslovakia before the parliamentary elections in 1925*, in individual subchapters is analysed the establishment of the Czechoslovak Republic, the analysis of the first parliamentary elections in 1920, followed by a description of the situation before the second parliamentary elections and the governments summary till 1925. In the third chapter, *The parliamentary elections in 1925*, are separately analysed the parliamentary elections in 1925. The penultimate chapter, *Czechoslovakia after the elections in 1925*, describes the atmosphere of that period after the elections. The last chapter is *Conclusion*.

Keywords: the political elections 1925, political parties, the first Czechoslovak Republic

Obsah

Kapitola 1

Úvod	7
-------------------	----------

Kapitola 2

Situace v Československu před parlamentními volbami v roce 1925.....	10
---	-----------

2.1 Vznik Československa.....	10
-------------------------------	----

2.2 Vlády v Československu do roku 1925.....	12
--	----

2.3 Parlamentní volby v roce 1920.....	17
--	----

2.4 Situace před volbami 1925.....	21
------------------------------------	----

Kapitola 3

Parlamentní volby v roce 1925.....	25
---	-----------

3.1 Parlamentní volby 1925.....	25
---------------------------------	----

3.2 Významné politické strany v parlamentních volbách 1925.....	28
---	----

Kapitola 4

Československo po volbách 1925.....	41
--	-----------

4.1 Sestavení vlády.....	41
--------------------------	----

4.2 Významné události po volbách 1925.....	43
--	----

Kapitola 5

Závěr.....	45
-------------------	-----------

Soupis pramenů a literatury.....	47
---	-----------

Kapitola 1: Úvod

Tato bakalářská práce se zabývá parlamentními volbami v roce 1925, druhými volbami do parlamentu nově vzniklé Československé republiky.

Práce je rozdělena do pěti kapitol, které budou následně ve stručnosti představeny. První kapitolou je úvod, ve kterém se seznámíme s celkovou charakteristikou práce a jejími cíly. Druhá kapitola se bude zabývat situací v ČSR před volbami v roce 1925, a to nejprve vznikem samostatného Československa, vznikem Národního shromáždění a představiteli, kteří byli se shromážděním spojováni. Dále budou popsány a analyzovány první volby v roce 1920. Další podkapitola se bude věnovat situaci před samotnými volbami roku 1925. Dozvíme se, jaká atmosféra v té době panovala a jakým způsobem se politické strany připravovaly na volby. Poslední podkapitola v této 2. kapitole se bude zabývat přehledem vlád Československa od vzniku republiky do voleb 1925. Kolik vlád se v republice od roku 1918 do roku 1925 vystříдалo? Kdo stál v čele těchto kabinetů? Jaké koalice vznikaly a kdo je tvořil? Na všechny tyto otázky najdou čtenáři v práci odpověď. Další kapitola se bude věnovat samotným volbám v roce 1925. Dojde k analýze pořadí stran a počtů jejich hlasů, které při volbách získaly. Na doplnění a k názorné představě jsou v práci uvedeny tabulky, které srovnávají výsledky voleb z roku 1920 a 1925. V této kapitole se nachází důležitá podkapitola, jež pojednává o samotných politických stranách, které se voleb roku 1925 účastnily. Jsou zde analyzovány strany české, slovenské a německé. V každém popisu jednotlivých politických subjektů najdeme vznik a stručný vývoj dané strany a její hlavní představitele. V předposlední kapitole se dočteme o situaci po parlamentních volbách. Jak volby ovlivnily další vývoj země, jaký měly vliv na samotné aktéry, na politické strany či jak se změnil postoj stran k celé politice v republice? Také se dozvíme, jakým způsobem občané Československé republiky nahlíželi na volby, zda je považovali za úspěšné či nikoli. Poslední kapitolou je závěr, v němž najdeme stručné shrnutí celé práce a též odpověď na otázky, které jsou stanoveny v samotném úvodu.

Cílem této bakalářské práce bude analyzovat druhé parlamentní volby Československa a popsat vznik nejdůležitějších politických stran, které hrály v době první republiky významnou roli. Ukázat, jakým způsobem se jednotlivé subjekty

zařadily do politického života a jak jejich představitelé dokázali ovlivňovat chod nejenom vlády a parlamentu, ale i celé republiky.

V práci je využito analyticko-syntetické metody jako základní, kdy dochází k analýze odborného textu, z něhož jsou vybrány podstatné myšlenky, ze kterých dojde k vytvoření vlastního nového textu. Další metoda, jež je zde využita, je metoda deskriptivní, kdy se jedná o prostý popis. Popis situace nebo stran, které jsou v práci analyzovány. V práci se pracuje i s metodou komparativní, při níž dochází ke srovnávání jednotlivých tvrzení v různých dílech. Druhým způsobem výkladu může být porovnání např. politických stran navzájem mezi sebou. V této práci je komparativní metoda využita nejvíce při srovnání výsledků parlamentních voleb v roce 1920 a 1925, kde jsou porovnávány zejména výsledky jednotlivých stran. Také je zde popsána situace v zemi před parlamentními volbami 1925 a po nich, kde je též využito metody komparativní, když dochází ke srovnání atmosféry doby před a po určité významné události, která má na ni vliv.

Mezi základní knihy, z nichž tato práce vychází, lze zařadit *Velké dějiny zemí Koruny české*, XIII. svazek od Antonína Klimka. A. Klimek popisuje dějiny od vzniku Československé republiky do jejích třetích parlamentních voleb v roce 1929. Kniha je psána velmi detailně. Z tohoto zdroje je čerpáno nejvíce informací při přehledu všech vlád, které v Československu fungovaly do roku 1925. Za další důležitou knižní edici se dají považovat *Dějiny první republiky* od Věry Olivové. V. Olivová se objevuje zejména v úvodu bakalářské práce při popisu vzniku Československé republiky. Třetím nejdůležitějším zdrojem je kniha od Zdeňka Kárníka *České země v éře první republiky (1918–1938)*, I. díl. V této knižní edici se píše o samotných parlamentních volbách roku 1925, které jsou hlavním cílem celé práce. Též zde můžeme najít následky a důsledky voleb, které jsou popsány ve čtvrté kapitole. Mezi další méně důležité zdroje patří např. kniha *Dějiny zemí Koruny české*, II. díl, tato kniha popisuje dějiny už od roku 1740 v podstatě až do vzniku samostatné České republiky. Dle rozsahu lze vidět, že je velmi obsáhlá, co se dějin týká. Mezi další přínosné materiály bychom mohli zařadit knihy *Boj o Hrad, Hrad a Pětka, Vnitropolitický vývoj Československa 1918-1926*, I. díl a druhá je jejím navázáním s titulem *Boj o Hrad, Kdo po Masarykovi, Vnitropolitický vývoj Československa 1926–1935*, II. díl., obě od Antonína Klimka. Ve studii se využívá i

internetových zdrojů, a to zejména stránky českého statistického úřadu, kde můžeme nalézt statistické výsledky voleb roku 1920 a následně 1925. Všechny ostatní zdroje, které byly při psaní práce použity, jsou uvedeny v závěrečném soupisu literatury.

Kapitola 2: Situace v Československu před parlamentními volbami v roce 1925

2.1 Vznik Československa

Dne 28. října 1918 vznikla Československá republika. Rakousko-Uhersko bylo poraženo a Československá republika se tak mohla stát jeho nástupnickým státem. Mnoho lidí proto vstoupilo do ulic a dokončilo rozpad celé monarchie.¹ Jak Olivová píše: „V Praze zavlály červenobílé prapory a červenomodrobílé trikolory. Vojáci strhávali ze svých čepic nenáviděné „karlíčky“, odznaky rakouské státní moci – říšská jablka s císařským monogramem. Štíty s rakouskými dvojhavými orly začaly mizet. Zpívající a jásající lid je rozbíjel a házel do Vltavy. Byla provolávána sláva samostatnému Československému státu.“² Národní výbor se začal zabývat veřejnou i vojenskou správou, jež převzal od rakouských úřadů. Pět významných mužů, kteří do Národního výboru patřili a zasloužili se o jeho dobré fungování, se nazývali „mužové 28. října“, jejich jména byla: Antonín Švehla (1873–1933), Alois Rašín (1867–1923), Jiří Stříbrný (1880–1955), František Soukup (1871–1940) a Vavro Šrobár (1867–1950).³

Národní výbor začal pracovat ihned, stala se z něj tzv. prozatímní vláda. Ta ustanovila první zákon, který zajišťoval platnost všech dosavadních právních norem a také nařídil, aby celá administrativa zaniklé monarchie zůstala platná. Zákon měl za úkol udržet zemi nadále v chodu a ve správném fungování. Jinak by se musela vytvářet nová pravidla, což by zcela jistě trvalo značně dlouhou dobu. V zemi by nastal chaos. Úředníci by se museli učit novým pokynům, země by v podstatě na určitou dobu neměla žádnou vládu, která by v ní držela pořádek. Národní výbor chtěl svou moc dále rozšířit, proto první dny po vzniku republiky dostaly česká města a obce úlohu vykonávat prostřednictvím svých výborů správu ve svých lokalitách. Z podnětu Národního výboru došlo k vydání sedmnácti dekretů, jež měly funkci zákonů. Byla to v podstatě reakce na

¹ OLIVOVÁ, Věra, *Dějiny první republiky*, Praha 200, s. 66.

² TAMTÉŽ.

³ TAMTÉŽ.

odtržení našeho státu od habsburské monarchie, reakce na vytvoření naší samostatnosti. Docházelo k nahrazování všech úřadů, které byly ještě rakouské, našimi československými, což byl jasný krok pro budování nového samostatného státu. Vše, co se týkalo minulosti, mělo být smazáno a odstraněno. Byla přijata prozatímní ústava a začaly se připravovat podklady k vytvoření pozemkové reformy. Dne 14. listopadu 1918 vzniklo Národní shromáždění⁴, do něhož byli poslanci jmenováni podle výsledků z voleb z roku 1911, což byly poslední parlamentní volby před vznikem Československé republiky. Poprvé v historii zasedaly v takovém výkonném orgánu také ženy. Vzniklo tzv. sedm poslaneckých klubů. Národní shromáždění přijalo v listopadu 1918 pravomoci, které náležely Národnímu výboru, jenž do té doby tvořil již zmíněnou prozatímní vládu. Na schůzi oznámil předseda vlády Karel Kramář (1860–1937), jenž se nedávno vrátil ze Ženevy, definitivní sesazení habsburské monarchie. Všichni přítomní tento Kramářův výrok odsouhlasili, což znamenalo ztrátu všech práv, kterými Habsburkové na našem území disponovali. Poté byl jako první prezident Československé republiky aklamován Tomáš Garrigue Masaryk (1850–1937). Edvard Beneš (1884–1948) se stal ministrem zahraničí, Karel Kramář ministerským předsedou a Milan Rastislav Štefánik (1880–1919) ministrem vojenství. Nejvýznamnější stranou se stala strana agrární, která převzala zprávu nad ministerstvem zemědělství a ministerstvem vnitra.⁵

Dne 30. října 1918 byla přijata tzv. Martinská deklarace. Toto prohlášení znamenalo připojení slovenského národa ke společnému československému státu a také právo Slováků na sebeurčení. V tento den se ustanovila Slovenská národní rada. Deklaraci dne 1. listopadu přivezli do Prahy, kde byla velmi pozitivně uvítána.⁶

Vytvoření samostatného československého státu nezáviselo pouze na samotných Čechách a Slovácích. Muselo dojít i k mezinárodnímu uznání od vítězných států první světové války. K tomu došlo na mírové konferenci, jež se konala v Paříži v roce 1919. Hlavním rozhodujícím orgánem byla Nejvyšší rada, ve které zasedali zástupci vítězných mocností. Za Spojené státy americké jím byl prezident W. Wilson (1856–1924), za

⁴ HARNA, Josef, *První Československá republika. Pokus o demokracii ve střední Evropě*, Praha 1990, s. 74.

⁵ OLIVOVÁ, Věra, *Dějiny první republiky*, Praha 200, s. 66–68.

⁶ BĚLINA, Pavel a kol., *Dějiny země Koruny české*, II., Praha 1992, s. 158–159.

Francii premiér G. Clemenceau (1841–1929) a za Velkou Británií premiér D. L. George (1863–1945). Za Československo byli do Paříže vysláni předseda vlády Karel Kramář a ministr zahraničí Edvard Beneš. Ti měli za úkol přednést požadavky nově vzniklého státu. Jednání se týkalo hranic státu, kdy Francie nejvíce ze všech velmocí souhlasila s požadavky Československa. Na mírové konferenci se dohodlo, že i ČSR musí vzít na sebe část předválečného rakousko-uherského dluhu, a zaplatit daň za osvobození.⁷

2.2 Vlády v Československu do roku 1925

První vláda, která vznikla po vyhlášení Československa v říjnu 1918, byla tzv. prozatímní. Tato vláda byla v podstatě vykonávána Československou národní radou. Rada byl orgán, který se vytvořil pro zahraniční odboj. Právě po skončení první světové války se státy Dohody usnesly nad tím, že Národní radu zvolí jako tzv. prozatímní vládu Československé republiky. Prezidentem a zároveň předsedou této vlády se stal Tomáš Garrigue Masaryk. Edvard Beneš byl ministrem zahraničí a Milan Rastislav Štefánik ministrem války. Vláda však trvala pouhý měsíc, protože byla dne 14. listopadu 1918 za oficiální vládu Československé republiky vyhlášena vláda Karla Kramáře. Z orgánu Národní výbor vzniklo dne 14. listopadu 1918 prozatímní Národní shromáždění. Hlavním úkolem shromáždění bylo vypracovat ústavu, jež by znamenala podklad pro vyhlášení voleb. V rukou Národního shromáždění se soustředila moc zákonodárná, shromáždění také volilo a odvolávalo vládu.⁸

Premiér Karel Kramář čekal s vypracováním vládního programu na Masaryka, jenž pobýval v té době ještě v zahraničí a vrátil se až v závěru roku 1918. Dne 9. ledna 1919 Kramář přednesl Národnímu shromáždění návrh svého programu, který byl poté Masarykem, jenž se vrátil ze zahraničí, přijat a schválen. Situace v zemi nebyla vůbec příznivá. Chybělo zboží a potraviny. Lidé velmi strádali. Existence tzv. lístkového systému nebyla dostatečnou kompenzací, ani přes tento systém se některým lidem nedostávalo základní výživy.⁹

⁷ TAMTÉŽ, s. 159–160.

⁸ TAMTÉŽ, s. 155–160.

⁹ OLIVOVÁ, Věra, *Československé dějiny 1914–1939*, Praha 1991, s. 99–102.

Vláda Karla Kramáře byla nazvána tzv. všenárodní koalicí. Všenárodní koalice se označovala proto, že ve vládě byli zastoupeni čeští i slovenští politici. Nejsilnější pozici získala v této první vládě strana agrární, která se poté přejmenovala na *Republikánskou stranu československého venkova*, jejíž předsedou se stal Antonín Švehla. Strana vládla v koalici s *Československou národní demokracií*, *Československou sociálně demokratickou stranou dělnickou*, *Československou stranou socialistickou* a *Československou stranou lidovou*. Když byl Karel Kramář přítomen na mírové konferenci v Paříži, stál v čele vlády Antonín Švehla. V červnu 1919 se konaly volby do obecních zastupitelstev - nejvíce hlasů získali sociální demokraté, a to necelých 30 %, následovali je agráři s 21 % a socialisté, kteří se spojili se stranou pokrokovou, dosáhli 16 %. Po těchto volbách, jež ukázaly nové rozložení politických stran, odstoupila vláda Karla Kramáře.¹⁰

Nová vláda, která odvozovala svoji legitimitu z voleb konaných v červnu 1919, nastoupila do funkce po Kramářově demisi. I sám prezident Masaryk uvažoval o změně v postu předsedy vlády. Tvrdil, že Kramář se svými názory a celkovou osobností patří spíše k minulosti.¹¹ Masaryk v dopise Benešovi napsal: „*Kramář – nedovedl by nic vytvořit; on je od národy pánem – ve starém státním aparátě tradičním by byl na místě, ne ve státě, který musí být tvořen.*“¹² Masaryk by viděl nejraději na postu předsedy vlády právě Edvarda Beneše, který se měl později stát jeho nástupcem. Výsledky voleb z června 1919 ukázaly prezidentovi naprosto jiný směr ohledně volby ministra na pozici předsedy vlády. Předsedové úspěšných politických stran dali Masarykovi najevo, že se jim jeho návrh na obsazení premiéra nelíbí. Předsedou vlády měl být někdo z členů některé ze stran, jež se umístily na předních místech a Beneš nebyl členem žádné z nich. Debatovalo se tedy v podstatě mezi agráříkem Švehlou a sociálním demokratem Vlastimilem Tusarem (1880–1924). Nakonec vznikla tzv. rudozelená vládní koalice. Jednalo se o spolupráci agráříků na pravicové straně a sociálních demokratů a národních socialistů na straně levice. Dne 8. července se předsedou této koalice stal Vlastimil Tusar. Rozhořčený Kramář poslal Masarykovi dopis, ve kterém mu vyčetl, že měl prezident příležitost po roce 1918 utvořit velmi silnou vládu, ale neučinil tomu tak.

¹⁰ BĚLINA, Pavel a kol., *Dějiny země Koruny české*, II., Praha 1992, s. 166–167.

¹¹ OLIVOVÁ, Věra, *Dějiny první republiky*, Praha 200, s. 101.

¹² KLÍMEK, Antonín, *Velké dějiny země Koruny české*, XIII., Praha 2000, s. 119.

Raději se nechal ovlivnit Švehlou a Tusarem. Nastaly i tahanice o křesla ministrů a Masaryk měl najít kompromis. Musel vzít na vědomí požadavky stran a zároveň své přání jmenovat do těchto křesel odborníky. Prezidentovi se nakonec podařilo obsadit alespoň některá křesla odborníky, kdy se např. Beneš stal ministrem zahraničí. V zahraniční politice chtěla tato vláda prohloubit vztahy s vítěznými mocnostmi. Nejdůležitějším bodem však bylo vytvoření řádné ústavy. Dne 17. července 1919 vláda oznámila, že by mělo dojít k znárodnění hutí a dolů. Už od vzniku republiky totiž existovala otázka přechodu k socializaci. Docházelo ale k úvahám, zda tento obrat nebude ke škodě dělnické třídy. Muselo tedy dojít ještě k důkladnému zvážení situace. Dne 7. prosince 1919 vyšlo prohlášení ze strany levice, ve kterém se psalo, že socializace by měla být přijata jako řád v zemi a jediný, kdo ji mohou uskutečnit, jsou právě dělníci. Z toho plyne, že moc ve státě by mělo převzít právě dělnictvo. Ideologie socializace se tak začala pomalu uskutečňovat, když docházelo k zestátnování železnic, továren apod. I sám prezident myšlenku socializace podporoval, varoval však, aby k ní docházelo pozvolna a s opatrností, aby se nenarušil chod podniků. Sociální demokraté čím dál tím více útočili na dělníky a nutili je, aby vstupovali do jejich spolků. S tímto počínáním ostatní strany naprosto nesouhlasily, nazývaly to terorem ze strany sociální demokracie vůči dělnické třídě. Nadcházející parlamentní volby měly přinést klid a ukončení revolučních období. Takto se na volby nahlíželo. Volby se konaly dne 18. dubna 1920.¹³ Jako vítězná strana z nich vyšla sociální demokracie, současná Tusarova vláda podala demisi a uvolnila místo vládě nové, přičemž byl sestavením nového kabinetu pověřen opět Vlastimil Tusar.¹⁴

Nová vláda vedená Vlastimilem Tusarem se skládala z vítězné sociální demokracie a agrárníků, ke koalici se ještě přidali národní socialisté. Vláda nebyla v příliš lehké pozici. Byl na ni veden nátlak ze strany levice, aby se snažila čelit revolučním vlnám. Lidovci a národní demokraté s ní odmítli spolupracovat. Proti byly i strany německé a také komunistická levice v sociálně demokratické straně. Komunistická opozice vznikla i v německé levici, konkrétně v sociální demokracii a tato opozice navázala vztah s českou levicí. Společně pak odsuzovaly fungování nově

¹³ OLIVOVÁ, Věra, *Dějiny první republiky*, Praha 200, s. 101.

¹⁴ KLÍMEK, Antonín, *Velké dějiny země Koruny české*, XIII., Praha 2000, s. 118–128.

vzniklé vlády. Zformovala se velká revoluční vlna proti ruskému bolševismu, jenž stále postupoval směrem do Evropy a proti komunistickým hnutím v Československu, která začala v té době vznikat. Nakonec však došlo k zadržení šíření komunistického hnutí, na čemž měla velký podíl právě Československá republika.¹⁵

Kvůli radikalizací části dělnictva v zemi se sociální demokraté rozhodli, že vystoupí z vlády. Masaryk souhlasil a začal plánovat nové složení vlády. Tím došlo k ukončení rudozelené koalice a Masaryk sestavil úřednickou vládu. Věděl, že podoba vlády bude opět všenárodní, tzn. návrat lidovců a národních demokratů do koalice, třebaže jejich podíl na vládě nebyl prezidentem příliš vítaný.¹⁶

Masaryk vybíral na pozici předsedy vlády ze čtyř kandidátů. Byli jimi Edvard Beneš, Jan Černý (1874–1959), Přemysl Šámal (1867–1941) a Karel Engliš (1880–1961). Šámal a Engliš nebyli předsedy svých politických stran považováni za příliš schopné. Beneš byl v té době ministrem zahraničí, a jelikož si Masaryk nedokázal představit jeho post nahradit někým jiným a zároveň se obával toho, jakým způsobem by Beneš obě významné funkce zastával, rozhodl se Beneše do funkce ministerského předsedy prozatím nedosadit. Prezident tedy dospěl k závěru, že novým předsedou vlády zvolí Jana Černého, prezidenta zemské moravské správy, kterého sám bývalý premiér Vlastimil Tusar Masarykovi doporučil. Černý ke svému úřadu dostal ještě post ministra vnitra. Dne 15. září 1920 tedy vznikla nová vláda, jejíž podoba byla úřednická, tzn. dočasná, dokud nevznikne vláda plnohodnotná. Měla za úkol udržet chod celého státu a pořádek v zemi, což mají za svůj hlavní úkol v podstatě všechny vlády, a pokračovat v tom, co započala vláda předcházející.¹⁷

V květnu 1921 se v Praze konal sjezd, jehož hlavním bodem jednání bylo ustanovit *Komunistickou stranu Československa*. O struktuře komunistické strany v ČSR se jednalo v Moskvě. Na přelomu října a listopadu pak došlo k oficiálnímu vyhlášení *Komunistické strany Československa*, která se stala členem tzv. třetí internacionály, jež měla sídlo v Moskvě. Černého vláda se tak začala zabývat dalšími opatřeními proti nově vzniklé straně. Ve vnitřní politice se snažila podporovat zejména podnikatele, což s sebou neslo ale nepříznivé podmínky pro dělníky a úředníky, kterým

¹⁵ OLIVOVÁ, Věra, *Dějiny první republiky*, Praha 200, s. 107–108.

¹⁶ KLIMEK, Antonín, *Velké dějiny země Koruny české*, XIII., Praha 2000, s. 186–203.

¹⁷ TAMTÉŽ, s. 204–210.

byl plat snížen. Tato situace se začala ostatním politickým stranám, které se podílely na utvoření vlády, nezamlouvat. Nakonec vše vyvrcholilo v demisi vlády na podzim roku 1921.¹⁸

Očekávalo se, že se novým ministerským předsedou stane Antonín Švehla. To chtěla i tzv. Pětka¹⁹, ale nakonec jím byl Edvard Beneš. Toho prý navrhl sám Švehla, když Masarykovi sdělil, že mu to neumožňuje zdravotní stav a že by bylo dobré, kdyby se předsedou stal nestraník, a ne někdo z hlavních představitelů stran. Švehla také oznámil, že po svém uzdravení by mohl převzít vedení ve vládě.²⁰

Českoslovenští socialisté pomohli Benešovi tím, že mu poskytli místo na jejich kandidátce. I přes to, že se jeho jméno objevilo na kandidátní listině jedné z politických stran, neznamenal to, že se Beneš stal členem této strany. I nadále se prohlašoval za nestraníka.²¹

Benešova vláda byla dílem Pětky. Ta ji také řídila. V listopadu roku 1921, během Benešova předsednictví, došlo k jedinému rozkolu ve vládě, a to ve straně lidové mezi českými a slovenskými zástupci. V zahraniční politice se situace vlády zhoršila ohledně Německa, když Němci nebyli schopni platit reparační daně. Německo představovalo pro Československou republiku významného obchodního partnera, tudíž jej nebylo možné za neplacení dluhu příliš trestat, neboť hrozilo ukončení obchodních poměrů. Všechny povinnosti a nepříjemné záležitosti Beneše velmi vyčerpávaly, začal proto uvažovat o svém odchodu z funkce. K tomu došlo dne 7. října 1922, kdy Beneš ukončil své předsednictví ve vládě. Muselo opět dojít k sestavování nové vlády.²²

Antonín Švehla v případě zlepšení zdravotního stavu avizoval svůj zájem o post předsedy vlády. To také dodržel a v říjnu 1922 získal křeslo ministerského předsedy.²³

¹⁸ OLIVOVÁ, Věra, *Československé dějiny 1914–1939*, Praha 1991, s. 140–142.

¹⁹ Pětka nebo také Velká Pětka bylo uskupení pěti hlavních představitelů nejsilnějších politických stran Československa. Za sociální demokracii jím byl Rudolf Bechyně (1881–1948), za národní socialisty Jiří Stříbrný, za lidovce Jan Šrámek, za agrárníky Antonín Švehla a za národní demokraty Alois Rašín. Pětka byla mimoparlamentní a mimovládní sdružení, které mělo za úkol uklidnit neshody ve státě v prvních letech republiky. KLIMEK, Antonín, *Boj o Hrad. Hrad a Pětka. Vnitropolitický vývoj Československa 1918–1926 na půdorysu zápasu o prezidentské nástupnictví*, I., Praha 1996, s. 153.

²⁰ KLIMEK, Antonín, *Velké dějiny země Koruny české*, XIII., Praha 2000, s. 290–295.

²¹ TAMTÉŽ, s. 183.

²² KÁRNÍK, Zdeněk, *České země v éře První republiky (1918–1938). Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918–1929)*, I., Praha 2003, s. 220–226.

²³ BĚLINA, Pavel a kol., *Dějiny země Koruny české*, II., Praha 1992, s. 178–179.

Masaryk po jmenování této nové vlády řekl: „*Švehla – vykonal těžkou práci, ne teprve v horkých dnech srpnových, kdy všechny české zvony odzváněly Benešovi; jeho snaha stvořit nosnou vládu datuje se před rokem, kdy úplně připravil vládní hnízdo a pak tam strčil Beneše. Šrámek má rakouskou školu, je ministrem kompromisů. Nyní nebude již za kulisami jako jeden z neodpovědných pěti, nýbrž náčelník vlády. Nebude snadné ovládnout tuto vládu, zejména nyní, za ekonomických, kulturních i sociálních zmatků.*“²⁴

Vláda měla opět podobu všennárodní koalice. Tento kabinet patřil do té doby k nejsilnějším a nejstabilnějším v republice. V únoru 1923 zemřel předseda národních demokratů Alois Rašín na následky atentátu. Tato smutná událost vedla zemi k tomu, aby se zpřísnila opatření a zavedly nové zákony na ochranu republiky. Měl se chránit demokratický systém před stále více se prosazujícími levicovými názory. V listopadu roku 1925 se konaly parlamentní volby. V tento den došlo i k rozpuštění vládní koalice, protože volby ukázaly nové rozložení sil ve stranách. Agráři i katolíci sice posílili, ale národní a sociální demokraté se posunuli níže kvůli početnému zisku hlasů ve straně komunistické.²⁵

2.3 Parlamentní volby v roce 1920

Parlamentní volby v roce 1920 se konaly po pádu první Tusarovy vlády. Ve vládě totiž docházelo k nespokojenosti ze strany agrární, která si velice stěžovala, že dochází k upřednostňování měst před venkovem. Také se řešila situace sociálních demokratů, kteří doslova své dělníky nutili, aby vstupovali do jejich svazů a spolků, což se samozřejmě ostatním stranám přičilo. Situaci se snažily řešit nejen strany opozice, ale i českoslovenští socialisté, kteří dne 18. listopadu 1919 navrhli zákon „proti omezování pracovní svobody“. Tento zákon měl zabezpečit ochranu dělnictva, které bylo ze strany sociálních demokratů určitým způsobem utlačované. Demokraté se zákonem samozřejmě nesouhlasili. Tvrdili, že spory na pracovištích by si měli řešit nejen dělníci mezi sebou, ale měli by do neshod zasahovat i podnikatelé. Spor se měl vyřešit podáním demise sociálních demokratů, kterou navrhli socialisté. Masaryk ale

²⁴ KLIMEK, Antonín, *Velké dějiny zemí Koruny české*, XIII., Praha 2000, s. 356.

²⁵ BĚLINA, Pavel a kol., *Dějiny zemí Koruny české*, II., Praha 1992, s. 178–179.

demisi nepřijal. Byl však vytvořen rozhodčí soud, který nařídil, že majitelé podniků a nadřízení nebudou moci zasahovat do dělnických sporů.²⁶

Předvolební kampaň proběhla v neklidu a napětí. Došlo dokonce k pěstním soubojům. Mezi potenciální vítěze voleb patřili agráři a sociální demokraté. Volby do poslanecké sněmovny se konaly dne 18. dubna 1920. O týden později pak do senátu.²⁷ Volby se neuskutečnily na Podkarpatské Rusi a ani na Těšínsku. Výsledky voleb do poslanecké sněmovny a do senátu byly v podstatě shodné.²⁸

Navzdory neklidné kampani proběhly samotné volby v klidu, a to i přes soupeření uvnitř jednotlivých politických stran. Ve volbách do poslanecké sněmovny přes 1.500.000 hlasů získala sociální demokracie. V českých zemích ji volilo přes 1.000.000 voličů, na Slovensku potom přes 500.000 občanů. *Republikánská strana zemědělského a maloroľnického ľidu* si vedla poměrně dobře. Ve volbách do poslanecké sněmovny se umístila na čtvrté pozici s více než 600.000 hlasy. Sloveňští agráři získali přes 242.000 hlasů a stali se tak na druhou nejsilnější stranou na Slovensku. Dohromady dosáhli agráři z celé země více než 840.000 hlasů. Strana lidová posílila, přičemž ji volilo 14,3 % českých voličů. Národní demokracie si vedla podobně jako při posledních volbách před vznikem samostatného československého státu. Získala si na svou stranu 6,3 % voličů.²⁹

Mezi německými stranami volby vyhrála, stejně jako v českých zemích, sociální demokracie. V celkovém pořadí zaujala třetí pozici. Českoslovenští socialisté pomýšleli na vítězství. Přišla však rána v podobě pouhých 8,1 % hlasů, které strana získala.³⁰

²⁶ KLÍMEK, Antonín, *Velké dějiny zemí Koruny české*, XIII., Praha 2000, s. 162.

²⁷ TAMTÉŽ, s. 164.

²⁸ KLÍMEK, Antonín, *Boj o Hrad. Hrad a Pětka. Vnitropolitický vývoj Československa 1918-1926 na půdorysu zápasu o prezidentské nástupnictví*, I., Praha 1996, s. 115.

²⁹ KÁRNÍK, Zdeněk, *České země v éře První republiky (1918-1938). Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929)*, I., Praha 2003, s. 125.

³⁰ KLÍMEK, Antonín, *Velké dějiny zemí Koruny české*, XIII., Praha 2000, s. 164.

<i>Název politické strany</i>	<i>Počet hlasů</i>
Československá sociálně demokratická strana dělnická	1 590 520
Československá strana lidová	699 728
Republikánská strana československého venkova (od roku 1922 Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu)	603 618
Československá strana národně socialistická	500 821
Československá strana národně demokratická	387 552

Tabulka 1: Výsledky pěti nejvýznamnějších politických stran v době první republiky v parlamentních volbách do poslanecké sněmovny v roce 1920³¹

Strany, které před volbami tvořily rudozelenou koalici (*Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu*, *Československá sociálně demokratická strana dělnická* a *Československá strana národně socialistická*) nezískaly takovou podporu občanů, jakou si přály. Volilo je přibližně 47,5 % obyvatel, tudíž nedosáhly ani poloviny všech hlasů. Nabízela se otázka znovuoobnovení všennárodní koalice a vytvoření spolupráce všech pěti nejvýznamnějších stran (agrárníci, národní socialisté, sociální demokraté, národní demokraté a lidovci). Proti tomu se postavil prezident Masaryk a sociální demokraté, kteří se stávali čím dál tím více radikálnějšími. Nakonec dospěl prezident k rozhodnutí pověřit sestavením nové vlády předešlého premiéra Tusara. Ten

³¹ Zdroj: BĚLINA, Pavel a kol., *Tabulka Volby do poslanecké sněmovny Republiky československé v letech 1920, 1925, 1929 a 1935*, in: *Dějiny země Koruny české, II.*, Praha 1992, s. 172–173.

se úlohy ujal velmi svědomitě. Snažil se do koalice začlenit národní demokracii, avšak její členy K. Kramáře a A. Rašína ve vládě vidět nechtěl. Prezident tyto dvě velké osobnosti na jedné straně velmi respektoval, na druhé však s mnohými jejich názory nesouhlasil, proto se spolu s Tusarem rozhodl nadiktovat jedinou podmínku a to, že by členy za národní demokraty do vlády vybírali právě Tusar a Masarykem. S tím samozřejmě demokraté nesouhlasili. Nakonec opět vznikl rudozelený kabinet. Ten byl ovšem slabý z důvodu již zmíněných necelých 48 % hlasů získaných ve volbách, proto se tato koalice považovala spíše za dočasnou. V onom roce 1920 se konaly ještě volby prezidentské. Lidé si přáli, aby prezident Masaryk zůstal v této funkci, dokonce byla požadována Masarykova diktatura. Prezidentův zdravotní stav se však zhoršil, a proto by na svém nynějším postu viděl nejraději Beneše. Tomu bylo vytýkáno, že nezná poměry v republice, jelikož pobýval dlouhou dobu v zahraničí. Nakonec se však Masarykovo zdraví zlepšilo, a tak nakonec místo na kandidátce zaujal. První volba se uskutečnila dne 27. května 1920. Bylo zřejmé, že Masaryk vyjde z volby jako vítěz. Jeho protikandidátem byl na přání českých Němců August Neagle (1869–1932), předseda *Německé národní strany*. Masaryk obdržel při prvním kole volby 284 hlasů ze 411 možných a jeho protihráč pouhých 61. Bylo jasné, kdo se stane vítězem.³²

V létě po volbách vrcholilo revoluční hnutí, které bylo způsobeno postupem Rudé armády směrem do Evropy. Rusko se stále více přibližovalo československým hranicím. Revoluční vlny proti ruskému bolševismu byly nejbouřlivější na Slovensku, kde demonstrovaly tisíce dělníků. Nejvíce dělníci stávkovali a bouřili se proti drahotě. Těšili se příchodu ruského bolševismu. Podobně napjatá atmosféra panovala i na Podkarpatské Rusi, kde se nejvíce ozývali ukrajinští dělníci. Jedna ze stávek byla velmi úspěšná, když stávkující dosáhli svých požadavků a byly jim např. zvýšeny mzdy a povoleno vydávat dělnické listy. Tato revoluční hnutí v Československu dala vznik spolupráce s německým komunistickým hnutím. Revoluce dosáhla svého vrcholu koncem července, když se Rudá armáda přiblížila na pár kilometrů československým hranicím a Československo se připravovalo na obranu státu. Na polské hranice byly dosazeny vojenské síly, aby se zabránilo dalšímu postupu Rusů do Československa. Čím dál tím více však přibývalo revolučních hnutí. Vše vyvrcholilo dne 19. srpna, kdy

³² TAMTÉŽ, s. 162–172.

se za vítězství Rudé armády demonstrovalo v každém větším městě. Národní socialisté se také snažili k demonstracím připojit. Členové strany však měli zakázáno se takových akcí účastnit, ale v té době vznikla uvnitř strany radikální skupina, která začala spolupracovat s marxistickou levicí. Na obranu proti těmto nebezpečným hnutím vznikla Malá dohoda³³, jejímž hlavním úkolem bylo tuto krizi překonat. Ve dnech 15.–19. srpna 1920 došlo k bitvě u Varšavy, kdy byla Rudá armáda poražena. Stáhla se zpět do Ruska a státy Evropy byly osvobozeny od sovětských vojsk.³⁴

2.4 Situace před volbami 1925

V období před druhými parlamentními volbami v roce 1925 již žádná revoluce nepokračovala, československý stát byl plně dobudován, platila nová ústava i zákony. Docházelo však stále k určitým nepokojům v zemi i v samotné politice, kde existoval spor mezi agrárníky a sociálními demokraty. Tyto dvě strany měly mezi sebou dohodu o podpoře o sociálním pojištění a agrárních clech – sociální demokraté navrhovali zákon o sociálním pojištění, který byla agrární strana ochotna podpořit, pokud sociální demokraté podpoří agrární cla. Sociální demokraté si tímto způsobem chtěli získat dělnictvo a zároveň posílit svůj vliv, který ztratili kvůli vzniku komunistické strany v roce 1921. Začalo však docházet ke sporům, kdy ani jedna ze stran nechtěla podpořit návrhy strany druhé. Nakonec ale sociální demokraté svůj návrh prosadili, aniž by potřebovali dohodnutou pomoc od strany agrární. Vzniklá situace však agrárníkům v ničem nezabránila a v červnu 1925 dosáhli přijetí zákona o úpravě cel.³⁵

Mnozí Němci, žijící na území Československa, na něj postupně měnili názor. Bruno Kafka (1881–1931), předseda *Německé demokratické svobodomyšlné strany*, chtěl uzavřít spolupráci s vládou ohledně hospodářských a kulturních otázek. Masaryk tedy začal uvažovat o vstupu Němců do vlády. Kafka si však kladl jednu podmínku. Tou bylo zmírnění či odstranění sporů mezi Čechy a Němci. Naopak Masarykovi slíbil,

³³ Malá dohoda bylo uskupení Československa, Rumunska a Jugoslávie. Celý spolek byl podporován ze strany Francie. Dohoda měla za úkol udržet pořádek v meziválečné Evropě. Pro Československo byla její role významná při překonávání revolučního roku 1920. OLIVOVÁ, Věra, *Československé dějiny 1914–1939*, Praha 1991, s. 127–128.

³⁴ OLIVOVÁ, Věra, *Československé dějiny 1914–1939*, Praha 1991, s. 121–129.

³⁵ OLIVOVÁ, Věra, *Dějiny první republiky*, Praha 200, s. 141.

že němečtí ministři by nezasahovali do situace, která v té době ve vládě panovala. To samozřejmě nebylo příliš pozitivní pro přípravu voleb, jež se měly konat o rok později. Nebyl dostatečný prostor ani čas pro jejich důslednou přípravu, protože se řešily spory, které byly vskutku nepodstatné. Jedním z velmi diskutovaných témat se stala problematika českého jazyka, který byl německým úřednictvem odmítán. Vláda však češtinu jako jazyk úřední posadila a v letech 1923–1924 zorganizovala jazykové zkoušky, kdy pouze ti, kteří jimi prošli, mohli nadále setrvat ve svém úřadu. Německé strany proti tomuto plánu samozřejmě protestovaly, avšak marně.³⁶

Na začátku roku 1925 došlo k několika změnám. Začaly se zdrazovat potraviny, což vyvolalo sérii několika demonstrací. Největší demonstrace proběhla zřejmě dne 15. února v Praze, kde musela zasahovat i státní moc a z těchto bouří vyvázlo několik jejich účastníků se zraněními. Situace v zemi se stávala vážnější. Vedení státu uvažovalo nad vypsáním předčasných voleb, které by vše vyřešily.³⁷

Masaryk přepokládal, že by z všennárodní koalice odešli lidovci, a tak by mohla vzniknout vláda úřednická, kterou si prezident velmi přál. Tento plán byl opravdu pouze přáním Masaryka, neboť se všechny strany Pětky postavily proti.³⁸

Na konci března 1925 začala situace v parlamentu postupně gradovat, když došlo ke zrušení některých svátků a místo nich byly zavedeny jiné. „Největším trnem v oku“ se pro stranu lidovou stalo zavedení svátku upálení Mistra Jana Husa dne 6. července. V roce 1925 tomu bylo totiž 510 let od Husova upálení a v Praze se konaly oslavy. Masaryk se oslav účastnil, čímž pobouřil celou katolickou církev. Hlavní představitel lidovců, Jan Šrámek (1870–1956), dlouho zvažoval, zda jeho strana neopustí vládu, ale nakonec se rozhodl setrvat. Obával se, že by odchod lidovců z vlády znamenal začátek proticírkevní vlny.³⁹

Celý spor začal, když se papežský nuncius Francesco Marmaggi (1870–1949) ostře ohradil proti vystoupení prezidenta republiky na oslavách upálení Mistra Jana Husa. Na oslavách se objevil i ministerský předseda Antonín Švehla, který byl též

³⁶ KÁRNÍK, Zdeněk, *České země v éře První republiky (1918–1938). Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918–1929)*, I., Praha 2003, s. 369–371.

³⁷ TAMTĚŽ, s. 372.

³⁸ KLÍMEK, Antonín, *Velké dějiny země Koruny české*, XIII., Praha 2000, s. 478.

³⁹ ŠMÍD, Marek, *Parlamentní volby v roce 1925 a čeští katolíci*, s. 3 (rukopis).

Marmaggim osočen. Jakmile se o situaci v Československu dozvěděl Svatý stolec, okamžitě nakázal nunciuvi odcestovat do Říma. Takto vznikl spor mezi Československem a Římem.⁴⁰ Masaryk na aféru reagoval slovy: „*Odchod nunciův je porušením poměru s Vatikánem, který se československá vláda sama o své újmě snažila upravit tak korektně a loajálně, aby upravení poměru církve a státu bez boje mohlo být vyřešeno. Nuncius a Vatikán patrně nepochopili svého, připouštím nesnadného, postavení vůči československému státu a národu, postavení naší historií daného.*“⁴¹ Tato aféra dala vznik sporu ve vládě a také ve straně socialistů. Zde se velmi ostře ohradil proti vládě socialista Jiří Stříbrný, který ji vinil z toho, že konflikt s Římem nedokázala dostatečně vyřešit a na protest podal demisi. Strana se také odmítla účastnit jednání v koalici. Edvard Beneš a Emil Franke (1880–1939), oba socialisté, s tímto Stříbrného rozhodnutím nesouhlasili a demisi nepodali. U socialistů tak došlo ke střetu zájmů na jedné straně vedených Stříbrným a na druhé Benešem. Vše dopadlo vyloučením Stříbrného ze strany a vítězstvím Beneše, které mělo za následek ještě silnější upevnění vztahů s Hradem.⁴²

Proti straně lidové se postavila *Československá strana národně socialistická*. Socialisté totiž byli těmi, kteří naopak Husa uznávali a oslavovali. Beneš tvrdil, že nadcházející volby nepřinesou přílišné změny. Do budoucna dojde k vytvoření ohromných bloků, a to na jedné straně levicového a na druhé bude své místo zaujímat pravice. Beneš se domníval, že budoucností země je socialismus a mělo by dojít k revoluci, ve které změny jako např. odluka církve od státu nebo vybudování nové armády budou mít příznivý dopad na celou zemi.⁴³

K podobným sporům ve stranách docházelo i z nervozity kvůli blížícím se volbám. Žádná ze stran nechtěla nést odpovědnost za situaci v politice, jež se v té době v zemi odehrávala.⁴⁴

Ještě před volbami se ukázalo, že nově vzniklá komunistická strana bude zřejmě těžkým soupeřem, když v tzv. doplňovacích volbách do parlamentu na Podkarpatské

⁴⁰ OLIVOVÁ, Věra, *Dějiny první republiky*, Praha 200, s. 142–143.

⁴¹ MASARYK, Tomáš, Garrigue, *Cesta demokracie. Projevy, články, rozhovory 1924–1928*, III., Praha 1994, s. 110.

⁴² OLIVOVÁ, Věra, *Dějiny první republiky*, Praha 200, s. 142–143.

⁴³ KLIMEK, Antonín, *Velké dějiny země Koruny české*, XIII., Praha 2000, s. 481.

⁴⁴ OLIVOVÁ, Věra, *Dějiny první republiky*, Praha 200, s. 143.

Rusi dosáhla výsledku 44 % odevzdaných hlasů v její prospěch a komunisté tak získali čtyři mandáty. Z toho plyne, že *Komunistická strana Československa* vstupovala do politické sféry s velkým kreditem. Strana lidová v čele s Janem Šrámkem uvažovala o spojení se slovenskou stranou ľudovou. Vojtěch Tuka (1880–1946), člen lidové strany na Slovensku, však Andreje Hlinku (1864–1938), vůdčí osobnost slovenských lidovců, upozorňoval, že pokud dojde ke sloučení s českými lidovci, bude mít slovenská strana doslova svázané ruce. Z tohoto důvodu nedoporučoval sloučení stran. Hlinka jeho vyjádření uznal a strany se nespojily.⁴⁵

⁴⁵ KÁRNÍK, Zdeněk, *České země v éře První republiky (1918–1938). Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918–1929)*, I., Praha 2003, s. 376.

Kapitola 3: Parlamentní volby v roce 1925

3.1 Parlamentní volby 1925

Samotné volby se konaly dne 15. listopadu 1925. Atmosféra se zdála poměrně klidná. Při prvních volbách v roce 1920 došlo totiž k velkým nepokojům, napjatá atmosféra gradovala, dokonce vzniklo i několik fyzických bojů. Účast roku 1925 byla obrovská, k volbám přišlo 90 % všech, kteří disponovali volebním právem. Výsledky voleb byly velkým překvapením a pro mnohé možná i šokem. Prvenství získali agráři s 971. 000 hlasy. Následovali je komunisté, kteří ve volbách do poslanecké sněmovny kandidovali poprvé a jejich úspěch byl obrovský. Získali 934. 000 hlasů, o pouhých 37. 000 hlasů méně než vítězná strana agrární.⁴⁶ Třetí pozici vybojovali lidovci, kteří obdrželi 661. 000 hlasů. Sociální demokraté dosáhli výsledku 631. 000 hlasů. Národní socialistická strana pak 609. 000 hlasů a národní demokracie pouze 284. 000. Na Slovensku se nejsilnější stranou stala *Hlinkova slovenská ľudová strana*, když obdržela 489. 000 hlasů. Stejně jako v českých zemích i mezi německým obyvatelstvem vyhrála strana agrární s 571. 000 hlasy. Následovala ji německá sociální demokracie s 411. 000 hlasy a *Křesťansko-sociální strana lidová* s 314. 000 hlasy. *Německá nacionálně socialistická strana* získala pouhých 168. 000 hlasů.⁴⁷

V prvních parlamentních volbách roku 1920 vyhráli s více než 1. 500. 000 hlasů sociální demokraté, avšak při druhých volbách v roce 1925 popadli téměř o 960. 000 hlasů. Vítěz voleb z roku 1925 agrární strana naopak posílila o 367. 322 hlasů a stala se tak jedinou stranou, která při druhých volbách do parlamentu v nově vzniklé republice získala o mnohem vyšší počet hlasů než v roce 1920. Národní socialisté také posílili, přibližně o 100. 000 hlasů. Poměrně se dařilo i živnostníkům, kteří získali přes 286. 000 hlasů, což bylo asi o 164. 000 hlasů více, než obdrželi v prvních volbách.⁴⁸

Procentuelně získala vítězná strana 13,66 % všech hlasů a druzí komunisté 13,15 %. Jak lze vidět, komunisté ztráceli na agráři pouhých 0,51 % hlasů. Další politické

⁴⁶ KLIMEK, Antonín, *Velké dějiny zemí Koruny české*, XIII., Praha 2000, s. 498.

⁴⁷ OLIVOVÁ, Věra, *Dějiny první republiky*, Praha 200, s. 144.

⁴⁸ BĚLINA, Pavel a kol., *Tabulka Volby do poslanecké sněmovny Republiky československé v letech 1920, 1925, 1929 a 1935*, in: *Dějiny zemí Koruny české*, II., Praha 1992, s. 172–173.

strany už na vítěznou špici ztrácely poměrně značná procenta. Národní socialisté obdrželi ve výsledku 8,57 % a národní demokraté pouhé 4,01 %. Nejsilnější strana Slovenska, a to Hlinkova ľudová, dosáhla na 6,88 % a z německých stran, nejsilnější agrárníci, zvítězili s 8,05 %.⁴⁹

Křesťanské politické strany Československa získaly poměrně mnoho hlasů, zhruba přes 1. 000. 000, čímž obdržely 54 mandátů. Šlo zejména o jejich program, který mnozí uznávali, jelikož byl srozumitelný a zdá se, že i reálný. Politika těchto stran mohla jít příkladem., protože vše, co strany slíbily, se snažily dodržovat a vedly tak důslednou politiku. Došlo ale k velkému překvapení, kdy strana komunistická obsadila druhé místo. To mohlo naznačovat orientaci nově vzniklé poválečné společnosti. Pokud srovnáme výsledky voleb 1920 a 1925, zjistíme, že k posílení došlo pouze ve straně agrární a národně socialistické, kde se počet hlasů navýšil. Naopak k největšímu propadu v českých stranách pak došlo ve straně sociálně demokratické, která ztratila necelých 17 % hlasů.⁵⁰

Vítěznou *Republikánskou stranu zemědělského a maloroľnického lidu* volili lidé v jižní části země a na Vysočině. *Československá strana lidová* byla nejvíce volena v moravské části republiky. Němečtí agrárníci, jejichž strana nesla název *Německý svaz zemědělců*, byli voleni v západní části republiky, blízko německých hranic. Druzí komunisté pak v okolí hlavního města Prahy.⁵¹

Jak již bylo řečeno, *Komunistická strana Československa* se stala druhou nejsilnější stranou v republice. V českých zemích se dokonce stala tou nejsilnější. Jelikož slovenští agrárníci získali velký počet hlasů, nestali se komunisté nejsilnějšími v celé republice, ale obsadili právě druhé místo. Kdyby komunisté vyhráli, musel by zřejmě Masaryk pověřit právě je, jako vítěze, sestavením nové vlády. To by jistě prezident neučinil, ale dalo by se předpokládat, že by strana bojovala za svou možnost sestavit novou vládu. Je však otázkou, kdo by chtěl s komunisty uzavřít koalici.⁵²

⁴⁹ OLIVOVÁ, Věra, *Československé dějiny 1914–1939*, Praha 1991, s. 163.

⁵⁰ ŠMÍD, Marek, *Parlamentní volby v roce 1925 a čeští katolíci*, s. 6–7 (rukopis).

⁵¹ [http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/volby_do_poslanecke_snemovny_1925/\\$File/image004.gif](http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/volby_do_poslanecke_snemovny_1925/$File/image004.gif). Odkaz platný k 23. dubnu 2012.

⁵² KÁRNÍK, Zdeněk, *České země v éře První republiky (1918–1938). Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918–1929)*, I., Praha 2003, s. 378.

<i>Pořadí</i>	<i>Název strany</i>	<i>Počet hlasů</i>	<i>Počet mandátů</i>
1.	Republikánská strana zemědělského a maloroľnického lidu	970 940	45
2.	Komunistická strana Československa	943 243	41
3.	Československá strana lidová	691 095	31
4.	Československá sociálně demokratická strana dělnická	631 493	29
5.	Československá strana socialistická	609 153	28
6.	Německý svaz zemědělců	571 756	24
7.	Německá sociálně demokratická strana dělnická v ČSR	411 365	17
8.	Německá křesťansko-sociální strana lidová	314 438	13
9.	Československá živnostensko- obchodnická strana středostavovská	286 058	13
10.	Československá strana národně demokratická	284 601	13
11.	Německá nacionální strana	240 918	10
12.	Německá národně socialistická strana dělnická	168 354	7

Tabulka 2: Výsledky parlamentních voleb v roce 1925⁵³

Výsledky voleb ukázaly aktuální rozložení politického spektra v zemi. Na jedné straně to byla komunistická levice, která dosáhla takového úspěchu, na straně druhé silní agrárníci a lidovci, představující konzervativní směr. Onen pravicový proud reprezentovaly strany nacionální, které ve volbách v českých zemích získaly 15 %

⁵³ Zdroj: KÁRNÍK, Zdeněk, *Tabulka 26 a Tabulka 27*, in: *České země v éře První republiky (1918–1938). Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918–1929)*, I., Praha 2003, s. 377 a 380.

příznivců, na Slovensku 51 % a mezi německými stranami 24 %. Druhý krajní směr, levice, získala v českých zemích podporu v podobě 16 %, na Slovensku 15 % a v německých stranách 7 %. Vítězný republikánský proud obdržel v českých zemích 67 %, mezi slovenskými stranami to bylo 34 % a německými 69 %.⁵⁴

3.2 Významné politické strany v parlamentních volbách 1925

Agrárníci byli jednou z nejvýznamnějších stran Československa. Strana vznikla na počátku roku 1899; tehdy se jmenovala Česká strana agrární, což byl prozatím její neoficiální název. Strana začala být čím dál tím více populární. Většího zájmu veřejnosti se dočkala kolem roku 1905, kdy se spojila s moravským agrárním hnutím a vznikla *Československá strana agrární*. V roce 1922 přijala název *Republikánská strana zemědělského a maloroľnického lidu*. Strana zastávala národní tradice a zajímala se zejména o organizace všech zemědělců. Hlavním představitelem byl Antonín Švehla. Ten také formuloval program, který zahrnoval následující: „*Založení deníku, vzdělávání vším, co se zemědělstvím souvisí, vyzval k odborové organizovanosti, za základ reformních snah pokládal zřízení sítě výrobních, nákupních, prodejních a úvěrových organizací, požadoval státní úvěr a celní ochranu.*“⁵⁵ Roku 1909 se stal Antonín Švehla předsedou strany. V roce 1911 se konaly volby do říšské rady, ve kterých se agrárníci stali nejsilnějšími na české straně. Už od voleb v roce 1920 se agrární strana dostala do čela stranického systému Československa.⁵⁶

Toto význačné postavení agrární strany nebylo příliš obvyklým jevem. Zejména se jednalo o složení obyvatelstva, ve kterém bylo mnoho těch, kteří pracovali v zemědělství, lesnictví nebo rybářství. Šlo o necelých 35 % občanů ČSR. Dalo by se říci, že mezi venkovským obyvatelstvem byla strana agrární monopolem. V roce 1919 přijala nový program. Agrárníci se vyslovili proti socialismu, ale souhlasili se sociálními reformami. Jedním z bodů programu bylo spojení kapitálu, práce a půdy. Důležitá pro ně byla rodina, stát, vlast, právo a další. V roce 1928 se rozšířila krize

⁵⁴ OLIVOVÁ, Věra, *Dějiny první republiky*, Praha 200, s. 144–145.

⁵⁵ BROKLOVÁ, Eva/ PEHR, Michal/ TOMEŠ, Josef, *Agrárníci, národní demokraté a lidovci ve druhém poločase první Československé republiky*, Praha 2008, s. 28.

⁵⁶ TAMTÉŽ, s. 28–29.

v hospodářství, která však nebyla takového rozsahu jako ta v roce 1930. Přesto bylo tedy třeba vypracovat program, jenž by se snažil problémy, které s sebou krize přinesla, zmírnit či zcela odstranit. Program byl vypracován roku 1929. Ale krize stranu nijak nepoškodila. Jak již bylo řečeno, strana agrární byla velmi silná a od roku 1922 zasedala ve všech vládních koalicích.⁵⁷

Předseda agrární strany Antonín Švehla se narodil roku 1873 v Hostivaři u Prahy. Jeho rodina vlastnila statek. V Hostivaři založil sokolskou jednotu. Stál při vzniku agrární strany a stal se jejím členem. Též založil listy strany pod názvem *Venkov*. V roce 1909 se stal předsedou strany agrární a na tomto postu setrval až do své smrti. Díky němu byl roku 1916 založen Národní výbor. Švehla byl také tím, který stál za vyhlášením samostatnosti československého státu. Pracoval též jako ministr vnitra, a to v letech 1918–1920. Jelikož byl nemocný a jeho zdravotní stav se zhoršoval, rozhodl se roku 1929 podat demisi na post předsedy vlády, kterým byl dlouhá léta. Zemřel v roce 1933.⁵⁸

Dne 7. září 1922 Masaryk ustanovil novou vládu, v pořadí šestou, do jejíhož čela se postavil právě Švehla. Ministrem národní obrany se také stal člen strany agrární František Udržal (1866–1938), ministrem vnitra Jan Malypetr (1873–1947) a ministrem zemědělství Milan Hodža (1878–1944), a tak měli agrárníci početné zastoupení v ministerských řadách. V této době docházelo ke stávkám, kdy se vrcholem nepokojů stal atentát na ministra financí Aloise Rašína, který tento útok nepřežil. K atentátu došlo dne 5. ledna 1923. Švehla byl velmi schopný politik, a proto si mnoho občanů získal na svou stranu. To se zřejmě odrazilo i v parlamentních volbách roku 1925, kdy agrárníci zvítězili. I mezi německými stranami se nejsilnějšími stali agrárníci, kteří spolupracovali s českou státotvornou stranou.⁵⁹

Komunistická strana Československa (KSČ) vznikla na podzim roku 1921, a to odštěpením od *Československé sociálně demokratické strany dělnické*. Patřila mezi významné politické subjekty, v parlamentních volbách v roce 1925 se umístila na druhém místě, což byl obrovský úspěch. S programem strany a jejími názory koalice souhlasila, avšak s praxí, jak chtěla strana tento program realizovat, už ne, proto s ní

⁵⁷ TAMTÉŽ, s. 29–34.

⁵⁸ ŠVEHLA, Antonín, *Stati a projevy z let 1919–1928*, Praha ?, s. 5.

⁵⁹ VONDRUŠKA, Vlastimil, *Osudy agrárního politického hnutí*, Praha 1990, s. 21–22.

téměř nikdo nechtěl uzavírat žádnou spolupráci. Strana byla téměř ztotožněna s *Komunistickou internacionálou* a *Komunistickou stranou Sovětského svazu*, jejímiž programy se inspirovala. Komunisté jako jedni z mála vystupovali proti systému demokracie. Jejich cílem bylo nastolení proletariátu, resp. vlády dělnické vrstvy. Ne ti nejmocnější mají určovat řád v zemi, nýbrž „prostý lid“ má být tou nejdůležitější složkou, domnívali se komunisté. Strana příliš nesouhlasila s programem a situací nově vzniklé republiky, proto se dostala do určité izolace od ostatních. Avšak na počátku druhé světové války se její postoj k zemi změnil. Strana totiž začala bojovat proti nacismu, který naši zemi nebezpečně ohrožoval.⁶⁰

Aktivita a celá politika strany byly řízeny ze zahraničí, z Ruska. To sledovalo zejména, zda strana dostatečně šíří program socialismu. Vůbec však nebylo hleděno na to, jestli se dá program realizovat. Za vznikem strany stála čtyři seskupení, která měla největší vliv na to, aby došlo ke vzniku komunistické strany v Československu. Prvním byla skupina českých a slovenských komunistů z Ruska. V letech 1917–1918 vznikla v Rusku organizace, ve které se objevili čeští a slovenští uprchlíci a utečenci. To vyvrcholilo k založení *Československé komunistické strany v Rusku*. Ve straně působilo zhruba sedm tisíc představitelů. Byla součástí bolševické strany v Rusku a úkolem bylo rychlé rozšíření socialistických názorů do celé Evropy nebo alespoň do jejího středu. Po vzniku samostatné Československé republiky se čeští a slovenští představitelé komunistického hnutí vrátili z Ruska do nově vzniklé republiky, a tak začali být ihned školeni, aby v Československu mohli šířit ideu radikálního socialismu. Druhou skupinou vedoucí k založení KSČ v zemi byly anarchokomunistické skupiny. V květnu roku 1920 potom tyto skupiny založily Svaz komunistických skupin. K vůdčím osobnostem ve svazu patřil např. Stanislav Kostka Neumann (1875–1947). Další organizací byli radikálové z bývalé *České strany pokrokové*. Strana patřila do Socialistického bloku a její působení netrvalo příliš dlouho, pouhé dva roky. Pokroková strana se totiž snažila skloubit např. demokracii s revolucí, což nemělo příliš reálné základy, i proto se roku 1920 rozpustila. Posledním subjektem, který napomohl vytvořit KSČ byla levicová (marxistická) křídla sociálnědemokratických stran. Tato uskupení se

⁶⁰ ŠIMÁKOVÁ, Eva, *Stranický systém v Československu 1918–1938 a vliv volebního systému na jeho podobu*, Jihlava 2008, s. 34–35.

největší mírou podílela na vzniku komunistické strany v zemi. Na základě vlivu těchto subjektů vznikla v roce 1921 *Komunistická strana Československa*.⁶¹

Program strany se vytvářel poměrně dlouhou dobu. Vývoj událostí však nebyl ztotožněn s nově vznikajícím programem, a tak se člen strany Bohumír Šmeral (1880–1941) pokusil o vytvoření programu nového. Nakonec žádný z nich nebyl plně podpořen a strana se ztotožnila s programem *Komunistické internacionály* a v podstatě s komunistickým hnutím v Sovětském svazu. Cílem celého hnutí bylo odstranit kapitalistický systém, který pouze člověka vykořisťuje, a místo něj nastolit socialismus a posléze komunismus. Tyto systémy spatřovali komunisté jako nejlepší pro vývoj osobnosti a pro její celkový život.⁶²

Československá strana národně demokratická (ČSND) vznikla v únoru 1918 sloučením mladočeské, pokrokové, lidovo-pokrokové a státoprávněpokrokové strany. Tehdy nesla název *Česká státoprávní demokracie*. Do čela strany se postavil Karel Kramář. Jedním z místopředsedů se stal Alois Rašín, první československý ministr financí. K programu strany se hlásili i mnozí spisovatelé a umělci. Byli jimi např. bratři Josef (1887–1945) a Karel (1890–1938) Čapkové, Alois Jirásek (1851–1930) a mnozí další. V březnu 1919 přijala strana název *Československá národní demokracie* a byl zveřejněn její program.⁶³

Národní demokraté zdůrazňovali pokrokovost české politiky a uspokojení lidských potřeb. Pokrok se měl uskutečnit jak ve školství, tak i ve veřejném životě lidí a v celkovém uspořádání státu. Také zdůrazňovali nacionalismus, resp. vlastenectví. Člověk má být hrdý na svůj národ, na zemi, ve které žije a je jejím příslušníkem. Ohledně politického života usilovala strana o volbu silného prezidenta. Co se týče zahraničních vztahů, demokraté chtěli rozvíjet vzájemnost slovanských národů a snažili se o navázání kontaktů s Ruskem. Dalším bodem se stalo vytváření styků se zahraničím jak kvůli obchodu, tak i průmyslu. Záměrem bylo vytvořit si dobré podmínky na

⁶¹ MAREK, Pavel, *Komunistická strana Československa*, in: *Politické strany. Vývoj politických strana hnutí v českých zemích a Československu 1861–2004*, Brno 2005, s. 711–714.

⁶² TAMTÉŽ, s. 714–715.

⁶³ SLÁDEK, Zdeněk, *Československá národní demokracie*, in: *Politické strany. Vývoj politických strana hnutí v českých zemích a Československu 1861–2004*, Brno 2005, s. 593–594.

světovém trhu. Dobré podmínky zejména pro export, který by zajistil přísun financí, na druhé straně i pro import, který by zajistil příliv zboží.⁶⁴

Karel Kramář neměl ve vládě příliš jednoduchou roli. Jeho cílem a nenaplněným přáním byla spolupráce s Ruskem. Zahraniční politika ČSR měla však naprosto jinou vizi. Chtěla se spíše orientovat na západní svět. V červnu 1919 odešla národní demokracie do opozice a začala kritizovat vládní koalici, tímto v podstatě zahájila kampaň k parlamentním volbám, které se měly konat o necelý rok později. Alois Rašín, který mimo jiné zastupoval národní demokraty v Pětce, představoval v této kampani významnou roli, neboť zastával názor, že strana usiluje o zachování československého národního charakteru. Toto považovaly ostatní pravicové strany za důležitou základní myšlenku, se kterou se rády ztotožnily.⁶⁵

Volby v roce 1925, kterými se tato práce zabývá, dopadly pro národní demokraty nepříznivě, ačkoli předvolební kampaň strany byla vydařená. Demokraté se snažili, aby na svou stranu získali co nejvíce voličů. Národní demokracie však doslova propadla, neboť ji volilo o 100. 000 voličů méně než při prvních parlamentních volbách v roce 1920. Kramář tento nezdár připisoval samotným občanům československého státu. Tvrdil, že jejich inteligence zřejmě upadla a lidé si nejsou vědomi, co tímto mohou způsobit, že může dojít k nastolení takového systému, který by byl pro náš stát ohrožující.⁶⁶

Československá strana národně socialistická (ČSNS) působila zpočátku jako silná strana v zemi, postupem času se však ukázalo, že tomu tak není, a proto začala spolupracovat s levicově smýšlejícími stranami, zejména se sociální demokracií. Program socialistů byl názorově velmi rozrůzněný, neboť do něj zasahovali mnozí, kteří teprve k této skupině směřovali. Na programu se podílel např. Emil Franke, jenž byl před tím členem strany agrární. I přes to ale největší a nejdůležitější část programu vycházela ze socialistických zásad a názorů.⁶⁷

⁶⁴ BROKLOVÁ, Eva, *Československá demokracie. Politický systém ČSR 1918–1938*, Praha 1992, s. 96.

⁶⁵ SLÁDEK, Zdeněk, *Československá národní demokracie*, in: *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861–2004*, Brno 2005, s. 599–600.

⁶⁶ TAMTĚŽ, S. 601–602.

⁶⁷ HARNA, Josef, *Český národní socialismus*, in: *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861–2004*, Brno 2005, s. 763–765.

V programu strany se objevila myšlenka českého socialismu jako nejlepší ideologie pro československou zemi. Důležitým cílem, který strana preferovala, byla rovnost. Nejen rovnost na politické scéně, ale i rovnost sociální, rovnost mezi lidmi a také rovnost pracovní. Strana z mravního hlediska vycházela z doby husitské, ve které se inspirovala náboženstvím i uspořádáním společnosti. Husité se chovali dle mravních zásad a vycházeli z mravního řádu Mistra Jana Husa. Dále národní socialisté požadovali, aby sféra politická a sféra hospodářská měly své samostatné pole působnosti. Strana také žádala, aby se církev odloučila od státu a vznikly nové školy, které by nebyly čistě katolické. Strana patřila k tzv. středovým, kdy se zabývala tedy středním stavem.⁶⁸

Edvard Beneš nebyl po svém odchodu do emigrace za 1. světové války členem žádné strany. V roce 1922 vstoupil právě mezi československé socialisty a nadále i jako člen strany udržoval styky se zahraničním. Snažil se o to, aby se Československo začlenilo do mezinárodních organizací, např. do Společnosti národů – organizace, jež byla založena vítěznými státy po první světové válce. Republika vstoupila do Společnosti národů roku 1919. Jelikož se nejen Beneš obával možnosti rozpoutání dalšího válečného konfliktu, poukazoval zejména na bezpečnost v celé Evropě. Postupem doby začalo ve straně sílit napětí. Jiří Stříbrný, výrazná osobnost československých socialistů, se začal Beneše jako velké konkurence obávat – vše vyvrcholilo rok po parlamentních volbách 1925 vyloučením Stříbrného ze strany. Po jeho odchodu se situace ve straně uklidnila, Benešova pozice posílila a strana mohla v klidu dotvořit svůj program socialismu.⁶⁹

Československá sociálně demokratická strana dělnická (ČSDSD) vznikla spojením *Československé sociálně demokratické strany dělnické* a *České sociálně demokratické strany dělnické* ve dnech 28. – 30. prosince 1918 na stranickém sjezdu. Sociální demokraté velmi vřele uvítali vznik Československa. Členové strany vstoupili do Národního shromáždění, které disponovalo zákonodárnou mocí. Po obecních volbách v roce 1919 se strana stala nejsilnější a prezident Masaryk jmenoval jejího

⁶⁸ BROKLOVÁ, Eva, *Československá demokracie. Politický systém ČSR 1918–1938*, Praha 1992, s. 94–95.

⁶⁹ HARNA, Josef, *Český národní socialismus*, in: *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861–2004*, Brno 2005, s. 769–772.

člena Vlastimila Tusara za předsedu vlády. Ve straně se postupem času začala vyčleňovat skupina, která se hlásila k levicově orientovanému marxismu. Dne 7. prosince 1919 tato skupina pořádala schůzi, na které se označila za zvláštní směr ve straně. Tento spolek, jenž byl nadále součástí sociální demokracie, požadoval ve svém programu např. diktaturu proletariátu. Největším úspěchem strany bylo vítězství v prvních parlamentních volbách Československé republiky, v nichž sociální demokraté zvítězili a získali 25,7 % hlasů. Tento úspěch už strana nikdy v době první republiky nezopakovala. Dne 14. července 1920 došlo ke zvratu, kdy sociální demokraté dospěli k závěru, že by měli přívrženci komunistické levice ze strany vystoupit a samotná strana sociální demokracie poté odešla z vlády. 13. sjezd strany potom vyloučil komunisticky smýšlející členy ze strany. Sociální demokraté se po rozkolu ve straně vrátili zpět do vlády, kde získali poměrně pevnou pozici.⁷⁰

V jejich programu byla jednou z priorit např. snaha o reformu sociálního pojištění tak, aby byla výhodná pro dělnictvo. Tímto si chtěli sociální demokraté dělnictvo naklonit na svou stranu, aby právě dělníci sociální demokraty v dalších volbách upřednostnili a také, aby se dělnická vrstva obrátila zády ke straně komunistické. Její program samozřejmě vycházel z programu Karla Marxe (1818–1883). Chtěla přeměnu společnosti z kapitalistické na kolektivistickou a stejně jako strana národně socialistická, požadovala odluku církve od státu. Sociální demokraté prosadili osmihodinovou pracovní dobu, která je známá i v dnešní době. Dále se zasazovali též o bezplatné školství. Strana se snažila překonat světovou krizi nebo alespoň co nejvíce zmírnit její důsledky a dopady na celou společnost. Podobně jako již zmínění národní socialisté se středem zájmu strany stala dělnická vrstva. Ve 30. letech se snažila hlavně o zmírnění nezaměstnanosti.⁷¹

Již dávno existovaly snahy o vznik celku, který by soustřeďoval živnostníky. Dlouho se tomu však nedařilo. Až v roce 1919 se na tzv. živnostenském sjezdu podařilo vytvořit hnutí, na základě kterého vznikla *Československá živnostensko-obchodnická strana středostavovská* (ČŽOSS). Strana nebyla z počátku své existence příliš výrazná.

⁷⁰ KUKLÍK, Jan, *Československá sociálně demokratická strana dělnická*, in: *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861–2004*, Brno 2005, s. 683–688.

⁷¹ ŠIMÁKOVÁ, Eva, *Stranický systém v Československu 1918–1938 a vliv volebního systému na jeho podobu*, Jihlava 2008, s. 24–26.

Teprve až po volbách konaných v roce 1925 se dostala do popředí a zařadila se mezi strany koaliční. K tomu, aby se objevila také ve vládě, jí pomohla spolupráce v té době s nejvýznamnějšími stranami jako byli agráři, sociální demokraté nebo národní demokraté. Požadavek strany bylo soukromé vlastnictví. Strana stála za živnostníky, obchodníky, zejména pak za menšími podniky. Naopak se nevyslovovala pro komunistické ani socialistické smýšlení.⁷²

Program se ustanovil v roce 1919 na sjezdu v Brně. Strana se stavěla proti kapitalismu, kterému chtěla zabránit zestátněním výrobních podniků. Malý podnik v soukromém vlastnictví, o něhož se bude starat pouze majitel, by byl nejlepším řešením k úspěšnému hospodářství v zemi. Živnostníci dále propagovali systém demokracie či svobodu v otázce náboženské. To vše se snažili prosazovat v Národním shromáždění, jehož členem byl za živnostníky pouze Rudolf Mlčoch (1880–1948). Živnostenská strana se od voleb v roce 1920 začala prosazovat a v každých dalších volbách se jí dařilo lépe. Po těch parlamentních roku 1925 se Mlčoch stal členem vlády jako ministr veřejných prací.⁷³

Československá strana lidová (ČSL) vznikla v roce 1919 a prohlašovala, že Československá republika vznikla úsilím celého československého národa. Nejprve existovaly katolické strany dvě, jedna v Čechách a druhá na Moravě. Tyto strany se na tzv. slučovacím sjezdu sjednotily a v již zmíněném roce 1919 z nich vznikl jeden subjekt.⁷⁴

Po vzniku samostatného Československa se pro katolíky naskytlo hned několik sporných skutečností jako byly např. podoba svatebního obřadu, pohřbu apod. Jednou ze zásadních otázek byla výuka náboženství ve školách. Někteří z poslanců chtěli, aby se jeho výuka stala nepovinnou. To mělo ovšem velkou odezvu v podobě peticí, neboť se ke katolické církvi ze sčítání lidu v roce 1921 hlásilo zhruba 82 % obyvatelstva v zemi. Důležitou osobností strany, která pomohla lidovcům uspět v politickém životě,

⁷² TAMTÉŽ, s. 32–33.

⁷³ MAREK, Pavel, *Československá živnostensko-obchodnická strana středostavovská*, in: *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861–2004*, Brno 2005, s. 794, 796, 805.

⁷⁴ ŠIMÁKOVÁ, Eva, *Stranický systém v Československu 1918–1938 a vliv volebního systému na jeho podobu*, Jihlava 2008, s. 29–31.

byl Jan Šrámek.⁷⁵ Ferdinand Peroutka (1895–1978), český publicista, se o Šrámkově působení v politice vyjádřil slovy: „*Má nepopíratelnou zásluhu o to, že se český a moravský katolicismus přizpůsobil republikánskému, národnímu a demokratickému režimu. Síla vytrvalosti, umění vydržet neklesat na mysli uprostřed nepříjemností a pracovat pro úspěch, i když se zdá nepravděpodobný. S takovými vlastnostmi dovedl dr. Šrámek lidovou stranu, již roku 1918 a 1919 všichni opovrhovali, povznést k tak silnému politickému vlivu, jakému se těšila o deset let později.*“⁷⁶ Jak si lze povšimnout, Šrámek ani předem prohraný boj nevzdával. Program strany byl mezi názory levice a pravice. Lidovci tvrdili, že pokud zvítězí jedna z těchto krajových zásad, dojde k rozkladu republiky. Z toho plyne, že se strana považovala za středovou. Byla všenárodní, protože v ní byly zastoupeny všechny vrstvy národa.⁷⁷

Strana lidová se stala členem Pětky, kde ji zastupoval ministr Šrámek. Lidovci hráli poměrně důležitou roli v době první republiky. Ve volbách roku 1920 dosáhli necelých 600. 000 hlasů a při druhých parlamentních volbách v roce 1925 získali ještě o 100. 000 hlasů více. V dalších volbách do parlamentu, sice v roce 1929, už strana ztratila několik desítek tisíc hlasů, z voleb vyšla zhruba s 623. 000.⁷⁸

Hlinkova slovenská ľudová strana (HSLŠ) znamenala jeden z katolických proudů, který byl na Slovensku velmi populární. V roce 1921 se ke katolické církvi hlásilo necelých 80 % obyvatel.⁷⁹ Strana bojovala za slovenský národ. Jejím předsedou byl Andrej Hlinka, jehož jméno se později vyskytlo i v názvu strany.⁸⁰ Při prvních parlamentních volbách v roce 1920 kandidovala Hlinkova strana společně s *Československou stranou lidovou*, což znamenalo obrovský úspěch v podobě druhého místa s necelými 700. 000 hlasy.⁸¹ V druhých parlamentních volbách Československa

⁷⁵ PEHR, Michal, *Československá strana lidová a její vztah k demokracii v době první republiky*, in: Agrárníci, národní demokraté a lidovci ve druhém poločase první Československé republiky, Praha 2008, s. 214–220.

⁷⁶ PEROUTKA, Ferdinand, *Budování státu I. a IV.*, Praha 1991, s. 391–392 a 1774.

⁷⁷ PEHR, Michal, *Československá strana lidová a její vztah k demokracii v době první republiky*, in: Agrárníci, národní demokraté a lidovci ve druhém poločase první Československé republiky, Praha 2008, s. 214–220.

⁷⁸ TAMTÉŽ, s. 221.

⁷⁹ BARTLOVÁ, Alena, *Hlinkova slovenská ľudová strana*, in: Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861–2004, Brno 2005, s. 833.

⁸⁰ ŠIMÁKOVÁ, Eva, *Stranický systém v Československu 1918–1938 a vliv volebního systému na jeho podobu*, Jihlava 2008, s. 45–46.

⁸¹ BROKLOVÁ, Eva, *Československá demokracie. Politický systém ČSR 1918–1938*, Praha 1992, s. 95.

Ľudáci tiež uspeli. Stali se nejvýznamnejší a najväčší politickou stranou Slovenska. V žiadnych jiných ďalších voľbách nedosáhli takového úspechu jako práve v týchto. Strana požadovala např. cirkevní školy a byla podporována dělníky či živnostníky. Slovenští Ľudáci spolupracovali se *Slovenskou národní stranou* (SNS).⁸²

Tu lze považovat za konzervativní středovou stranu. Nebyla nakloněna ani levici, ani pravici.⁸³ Neměla však přílišné zastoupení ve svých řadách. Možný důvod mohl být i ten, že se jí nepodařilo se podřídit podmínkám, které s sebou nesl vznik samostatné Československé republiky roku 1918. Z toho důvodu neměla příliš mnoho voličů, což se odrazilo při druhých parlamentních volbách, kdy strana nezískala ani jeden mandát, a tak začala uvažovat o spolupráci s jinými stranami, aby se její pozice posílila. Po vzniku autonomie Slovenska však národní strana zanikla.⁸⁴

V roce 1921 se v Československu podle sčítání lidu hlásily k německé národnosti necelé tři miliony lidí. Německá menšina měla samozřejmě práva dle ústavní listiny. Ta jí zajišťovala i podílet se na různých politických aktivitách v zemi. Po volbách roku 1920 vznikl jednotný svaz pro Němce žijících na československém území, který se o dva roky později rozpadl. Po parlamentních volbách 1925 se změnilы poměry v zemi, když se vítěznou stalo pravicové spektrum. I mezi německými stranami vyhráli stejně jako na české straně agrárníci. *Německá sociálně demokratická strana dělnická* (DSDAP) se stala po válce nejdůležitější stranou Němců v Československu.⁸⁵ Sociální demokraté požadovali např. zavedení německého jazyka jako oficiálního pro vojsko. Německá strana měla k Československu z počátku negativní vztah, to se ovšem postupem doby změnilo. Strana totiž viděla československý stát jako tu správnou půdu pro vytvoření socialistické demokracie. Po vzniku Československa byla strana v opozici. V prvních parlamentních volbách zaznamenala značný úspěch. Ve volbě do poslanecké sněmovny v Čechách se umístila na druhém místě. Po tomto úspěchu začala probíhat jednání, že by strana mohla vstoupit také do samotné vlády. Nakonec tato úsilí

⁸² ŠIMÁKOVÁ, Eva, *Stranický systém v Československu 1918–1938 a vliv volebního systému na jeho podobu*, Jihlava 2008, s. 45–46.

⁸³ ROGULOVÁ, Jaroslava, *Slovenská národní strana*, in: *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861–2004*, Brno 2005, s. 822.

⁸⁴ TAMTĚŽ, s. 46–47.

⁸⁵ ŠEBEK, Jaroslav, *Politické strany německé menšiny*, in: *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861–2004*, Brno 2005, s. 861–862.

skončila negativně. Sociální demokraté však postupem času začali ztrácet své přívržence a strana pomalu slábla. Toto se dělo i z důvodu, že se od sociálních demokratů odštěpila komunistická strana, která se ve straně začala formovat a jejímž hlavním představitelem byl Karel Kreibich (1883–1966). Stálou podporu měla např. u dělnických mládežnických organizací, u organizace žen apod.⁸⁶

Německá křesťansko-sociální strana lidová (DCV) nacházela své příznivce nejvíce na Moravě. Strany, v jejichž programech byly prioritami náboženské otázky, zde našli spoustu příznivců, neboť na Moravě žilo mnoho věřících. Strana se ve 30. letech mohla pochlubit 37 000 členy, kteří ale začali postupně upadat kvůli jejich vstupu do *Sudetoněmecké vlastenecké fronty*. V programu strany se objevilo např. odmítání lichvy, žádost o sociální ochranu a také ochranu proti kapitalismu, proti jeho vykořisťování. Ve volbách roku 1925 dosáhla nejlepšího výsledku při svém působení v Československu, když získala 12 mandátů. Strana tedy vstoupila do vlády, ale po volbách⁸⁷, které se konaly dne 27. října 1929⁸⁸, ji opustila.⁸⁹

Svým programem *Německá národně socialistická strana dělnická* (DNSAP) v podstatě navázala na Německou dělnickou stranu. Národní socialisté odsuzovali kapitalismus a snažili se o vznik německé říše a to spojením všech území obývaných Němci. Požadovali také samosprávu, dokonce i vlastní ústavu.⁹⁰ Národní socialisté nejvíce soupeřili se sociálními demokraty. Oběma stranám šlo totiž o získání příznivců z vrstvy dělnické. Ve volbách v roce 1920 strana kandidovala společně s německými nacionály – jejich výsledkem bylo pět získaných mandátů. V druhých volbách do parlamentu na podzim roku 1925 už strana kandidovala samostatně a podařilo se jí vytěžit mandátů sedm.⁹¹

⁸⁶ ŠIMÁKOVÁ, Eva, *Stranický systém v Československu 1918–1938 a vliv volebního systému na jeho podobu*, Jihlava 2008, s. 38–40.

⁸⁷ ŠEBEK, Jaroslav, *Politické strany německé menšiny*, in: *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861–2004*, Brno 2005, s. 877–880.

⁸⁸ KLIMEK, Antonín, *Velké dějiny země Koruny české*, XIII., Praha 2000, s. 693.

⁸⁹ ŠEBEK, Jaroslav, *Politické strany německé menšiny*, in: *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861–2004*, Brno 2005, s. 877–880.

⁹⁰ ŠIMÁKOVÁ, Eva, *Stranický systém v Československu 1918–1938 a vliv volebního systému na jeho podobu*, Jihlava 2008, s. 38–40.

⁹¹ ŠEBEK, Jaroslav, *Politické strany německé menšiny*, in: *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861–2004*, Brno 2005, s. 871.

S národními socialisty, jak již bylo řečeno, určitou dobu spolupracovala *Německá strana nacionální* (DNP). Jak již z názvu vyplývá, jednalo se o stranu, která hájila německý národ. To také měla ve svém programu.⁹² Nacionalisté prohlašovali, že: „*Němci nejsou v republice z vlastní vůle, mají právo na sebeurčení a žádají rozdělení státu bez ohledu na zemské hranice.*“⁹³ Ve volbách roku 1920 získali nacionalisté dvanáct mandátů a začali ostře kritizovat ostatní německé strany v Československu za to, že zradily německou zemi. V roce 1925 v parlamentních volbách strana propadla a její vliv začal pomalu slábnout.⁹⁴

Svaz zemědělců (BdL) navazoval a vycházel z agrárních hnutí a byl založen v roce 1920 na sjezdu v Praze. Zemědělci měli mnoho požadavků jako např. více podpory pro menší zemědělské usedlosti. Dále požadovali ochranu nejen zemědělců a rolníků, ale i např. živnostníků. V dubnu roku 1920 se konaly první parlamentní volby. Čekalo se, že strana nebude příliš dobře na volby připravena, protože vznikla těsně před jejich konáním. Vše ale dopadlo pro zemědělce poměrně pozitivně. Po těchto volbách se stali nejsilnější německou stranou. Zemědělci neustále posilovali své řady a zlepšovali program, což se ukázalo v druhých parlamentních volbách v roce 1925. Stali se nejsilnější německou stranou vůbec. Tento výsledek jim dopomohl k jejich podílu na koalici. Strana začala spolupracovat s Henleinovým hnutím, ze kterého později vzešla *Sudetoněmecká strana*, do níž mnozí z řad agrárníků vstoupili. Tímto činem došlo k ukončení působnosti německé agrární strany.⁹⁵

Nejméně početnou německou stranou byla v té době *Německá demokratická svobodomyšlná strana*. Zastávala kritický názor k zahraniční politice Československa, protože se domnívala, že fungování zahraniční politiky poškozuje Němce žijící na československém území. Jedním z nejvýznamnějších členů strany byl Bruno Kafka, příbuzný spisovatele Franze Kafky. Bruno Kafka byl vysokoškolským profesorem, to znamená velmi vzdělaným člověkem. V roce 1920 získala strana ve volbách do

⁹² TAMTÉŽ, s. 29–31.

⁹³ BROKLOVÁ, Eva, *Československá demokracie. Politický systém ČSR 1918–1938*, Praha 1992, s. 98–99.

⁹⁴ ŠEBEK, Jaroslav, *Politické strany německé menšiny*, in: *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861–2004*, Brno 2005, s. 874–875.

⁹⁵ ŠIMÁKOVÁ, Eva, *Stranický systém v Československu 1918–1938 a vliv volebního systému na jeho podobu*, Jihlava 2008, s. 43–44.

parlamentu čtyři mandáty a o pět let později se parlamentních voleb neúčastnila. Stávkovala, protože nedošlo ke sloučení všech německých občanských stran, které strana vyžadovala.⁹⁶

⁹⁶ ŠEBEK, Jaroslav, *Politické strany německé menšiny*, in: *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861–2004*, Brno 2005, s. 887–888.

Kapitola 4: Československo po volbách 1925

4.1 Sestavení vlády

O největší překvapení se ve druhých parlamentních volbách postarali komunisté, když se stali druhou nejsilnější stranou, socialistické strany v podstatě ztratily na úkor komunistů. Jediný subjekt, který dokázal komunisty porazit, byli agráři. Největší podíl na úspěchu *Republikánské strany zemědělského a maloroľnického lidu* se přisuzuje Antonínu Švehlovi za jeho naprosto výjimečnou politiku, ve které vynikal svými činy a svou aktivitou.⁹⁷

Antonín Švehla byl tím, kterého Masaryk pověřil sestavením nové vlády. Úkol to nebyl lehký, ale Švehla se ho zhostil poměrně dobře. Sestavil vládní koalici se 159 mandáty. Proti v opozici jich bylo 141. Předseda vlády chtěl do koalice získat ještě slovenské lidovce a už se zdálo, že vše přijetí Hlinkovy strany do koalice přeje, když náhle plán selhal a lidovci se tak součástí koalice nestali. Jan Šrámek po Švehlovi požadoval, aby jeho straně zajistil post ministerstva školství. Toto ovšem jak sociální demokraté, tak socialisté odmítli, a tak se Švehla vzdal úkolu sestavit novou vládu. Navrhl Masarykovi, aby se o to pokusil právě Šrámek. Ani Šrámek si však nevedl dobře. Kramářovi nabídl pozici ministra financí a pokud by se mu tento post nelíbil, mohl by ho ustavit dokonce ministrem národní obrany. Ani s jedním návrhem ale Kramář nesouhlasil, jelikož pomýšlel na post nejvyšší, na křeslo prezidentské. Když Šrámek viděl, jak se valí jeden neúspěch za druhým, své úlohy se stejně jako Švehla vzdal. Prezidentovi už nezbývalo nic jiného, než povolal zpět Jana Černého a požádat ho o sestavení prozatímního úřednického kabinetu. Po sestavení dočasné vlády se situace v zemi a zejména v politickém spektru uklidnila. Po vzniku tohoto kabinetu se upevnily vztahy mezi vůdci stran Pětky, kteří se vyslovili, že už jsou schopni parlamentní vládu sestavit, a tak dne 9. prosince 1925 Švehla představil nově sestavenou vládu. Tato vláda byla v podstatě obnovou té předcházející, jejíž předsedou byl též Antonín Švehla. Ve vládě však stále docházelo k rozporům a neshodám. Dalo se

⁹⁷ KÁRNÍK, Zdeněk, *České země v éře První republiky (1918–1938). Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918–1929)*, I., Praha 2003, s. 378.

tedy předpokládat, že kabinet nebude mít dlouhého trvání. Hned na samém začátku jeho fungování se členové jednotlivých stran nemohli dohodnout, kdo zaujme předsednické místo v poslanecké sněmovně a kdo se stane předsedou senátu.⁹⁸

Všenarodní koalici, jak ji známe z předešlé vlády, doplnili ještě živnostníci. Švehla chtěl, aby do vlády vstoupila i Hlinkova strana. Slovenští lidovci si kladli mnoho podmínek, např. požadovali vlastní sněm, správu, policii či soudy. Nakonec se ukázalo, že pokud by strana opravdu do vlády vstoupila, byla by ochotná některým svým požadavkům ustoupit. Milan Hodža však lidovce ve vládě odmítal, takže strana do vlády nevstoupila.⁹⁹

Vláda se skládala ze třech agrárníků, třech lidovců, třech socialistů, třech sociálních demokratů, jednoho národního demokrata a jednoho živnostníka. Prezident ale kabinet považoval za dočasný. I přes vědomí toho, že vláda je pouze dočasná, se Švehla snažil svou funkci vykonávat spolehlivě a odpovědně, když požadoval rozvoj průmyslu, upevnění právního řádu, podporu zahraničního obchodu a mnoho dalších. Německý svaz, ve kterém působili agrárníci, živnostníci, národní socialisté a křesťanští socialisté, nechtěl vládu podpořit, neboť svaz chtěl rovnoprávnost německého lidu a nastolení socialismu. Zasedání v parlamentu byla poměrně bouřlivá. Objevilo se v něm mnoho nováčků, kteří se nebáli dávat své názory hlasitě najevo.¹⁰⁰

Švehlovo zdraví nebylo v příliš dobrém stavu, a tak se mezi agrárníky začalo pomalu diskutovat, kdo by mohl eventuálně zaujmout jeho místo. Uvažovalo se o Udržalovi a Hodžovi. I Masarykovo zdraví se zhoršilo. V takové situaci nebylo snadné udržet jednání v kabinetu v poklidu. Ministr Engliš si v lednu 1926 postěžoval, že sociální demokraté dělají pouze potíže a snaží se o to, aby byly vypsány nové volby. Docházelo také ke stávkám dělnictva a prezident Švehlu upozornil, že komunisté se snaží o převzetí moci ve státě.¹⁰¹ Radikální levicové skupiny strany komunistické naprosto nesouhlasily s Masarykovými názory a vedením státu.¹⁰² V roce 1925 to Pavel Reiman (1902–1976), člen *Komunistické strany Československa*, vyjádřil slovy:

⁹⁸ TAMTÉŽ, s. 381–382.

⁹⁹ KLIMEK, Antonín, *Velké dějiny země Koruny české*, XIII., Praha 2000, s. 501.

¹⁰⁰ TAMTÉŽ, s. 505–508.

¹⁰¹ KLIMEK, Antonín, *Boj o Hrad. Hrad a Pětka. Vnitropolitický vývoj Československa 1918–1926 na půdorysu zápasu o prezidentské nástupnictví*, I., Praha 1996, s. 370–373.

¹⁰² TAMTÉŽ.

„Masarykismus, teorie české maloměšťácké inteligence, je teorií dělnictvu nepřátelskou.“¹⁰³ Stále větší odpor komunistů k zemi se stupňoval. Nemocného a fyzicky vyčerpaného Švehlu nahrazoval v pozici premiéra Rudolf Bechyně. Ten uskutečnil v parlamentě jednání, aby zjistil, zda se vláda udrží nebo nikoli. Zjistil, že tato vláda už nemá budoucnost. Dne 17. března 1926 Švehla Masarykovi oznámil, že na doporučení svého lékaře odchází a jeho vláda se tímto rozpustila. Masaryk druhý den pověřil Jana Černého o sestavení vlády úřednické.¹⁰⁴

4.2 Významné události po volbách 1925

V české politice se na počátku roku 1926 utvořily dva radikální tábory. Jedním bylo národní hnutí a druhým tzv. červenobílí. Obě skupiny se sjednotily do jedné, která nesla název *Národní obec fašistická*. Členové hnutí požadovali zpřetrhání vazeb se sovětským Ruskem, rozpuštění strany komunistické či omezení německé politiky. Ke skupině se přiklonil i československý socialista Jiří Stříbrný. Dokonce Kramářova národně demokratická strana začala toto hnutí podporovat. I Hlinkova strana na Slovensku s fašistickou obcí sympatizovala. Hnutí se obávalo většího vlivu Němců, proto se nazývalo jako protiněmecké.¹⁰⁵ V létě roku 1926 se schylovalo k fašistickému puči, přičemž se měl odehrát na všesokolském sletu. Naštěstí se však nakonec neuskutečnil.¹⁰⁶

Socialistický blok, který tvořili národní socialisté a českoslovenští a němečtí sociální demokraté, byl hlavním proudem Hradu. Postupně se ale začal oslabovat kvůli vzrůstajícímu vlivu strany komunistické. Prezident se neustále snažil o posílení tohoto bloku např. finanční podporou. Hrad se snažil i o zapojení organizací jako byla obec učitelská nebo sokolská do vlády. K jejich vstupu do vlády však nakonec nedošlo. Druhým blokem byli konzervativní agrárníci v čele se Švehlou a na slovenské straně

¹⁰³ KŘEŠŤAN, Jiří, *Zdeněk Nejedlý a Komunistická strana Československa v letech 1921–1925. Příspěvek k historii vztahů mezi KSČ a levicovou inteligencí*, in: *Bolševismus, komunismus a radikální socialismus v Československu*, I. svazek, Praha 2003, s. 23.

¹⁰⁴ KLIMEK, Antonín, *Boj o Hrad. Hrad a Pětka. Vnitropolitický vývoj Československa 1918–1926 na půdorysu zápasu o prezidentské nástupnictví*, I., Praha 1996, s. 370–373.

¹⁰⁵ OLIVOVÁ, Věra, *Dějiny první republiky*, Praha 200, s. 147–148.

¹⁰⁶ OLIVOVÁ, Věra, *Československé dějiny 1914–1939*, Praha 1991, s. 171.

Milanem Hodžou. Ti požadovali větší orientaci na Německo v otázce hospodářské. Agrárníci začali spolupracovat s lidovou a křesťansko-sociální stranou, což je mohlo jenom posílit.¹⁰⁷

Jak se postupem času čím dál tím více ozývaly německé hlasy, toužící po samostatnosti, začal se bouřit i český lid. Dne 20. prosince 1925 došlo v hlavním městě k protiněmecké demonstraci. Československý národ se bouřil kvůli tomu, aby Němci neměli takový vliv v Československé republice.¹⁰⁸

Dne 3. února 1926 došlo ke schválení jazykového zákona. Státní zaměstnanci museli do půl roku složit zkoušku z českého nebo slovenského jazyka, jelikož se tyto dva jazyky měly stát úředními. Němci byli těmi, kteří se samozřejmě začali bouřit. Tvrdili, že jde o útisk menšin a tím pádem porušení ústavy. Došlo i k mnoha demonstracím, a tak německé strany vyslovily vládě nedůvěru, která však byla shromážděním zamítnuta.¹⁰⁹

¹⁰⁷ TAMTÉŽ, s. 165–167.

¹⁰⁸ KLÍMEK, Antonín, *Velké dějiny zemí Koruny české*, XIII., Praha 2000, s. 509.

¹⁰⁹ TAMTÉŽ, s. 513–514.

Kapitola 5: Závěr

Cílem této práce byla analýza parlamentních voleb v Československu v roce 1925. Ve studii byl popsán vývoj od samotného vzniku Československé republiky roku 1918 až do druhých voleb do parlamentu. Ve druhé kapitole jsme se seznámili s výsledky prvních parlamentních voleb Československa v roce 1920 a také s obdobím před druhými volbami v roce 1925. Poté byly ve třetí kapitole samotné volby roku 1925 analyzovány. V práci najdeme i popis významných politických stran, jejichž působení na politické scéně hrálo v té době důležitou roli. Předposlední kapitola nás seznámila s nově vzniklou vládou po volbách roku 1925 a významnými událostmi, které se po volbách odehrály.

Prvním prezidentem republiky se stal Tomáš Garrigue Masaryk. Stoupenec demokratického systému však začal být postupem doby ohrožován sovětským bolševismem, když se Rudá armáda stále více přibližovala československým hranicím. Nakonec armáda v létě roku 1920 ustoupila a republika se tak ubránila sovětské vizi o rozšíření socialistických myšlenek po celé Evropě.¹¹⁰

V republice se od roku 1918 do roku 1925 vystříдалo několik vlád. První byla tzv. prozatímní, která fungovala hned po vzniku samostatného Československa. Tento kabinet vládl zemi pouhý měsíc, než se ustanovila plnohodnotná vláda, do jejíhož čela se postavil národní demokrat Karel Kramář. V roce 1920 se konaly první parlamentní volby, ze kterých vyšla vítězně sociální demokracie, a tak se do čela další nově sestavené vlády postavil předák *Československé sociálně demokratické strany dělnické* Vlastimil Tusar. Po něm nastoupil kabinet úřednický s Janem Černým, který následovala vláda Edvarda Beneše. Ten byl v té době ještě ministrem zahraničí, a jelikož ho jeho fungování ve vládě a celkově v politice vyčerpávalo, rozhodl se podat demisi. Muselo tedy dojít k sestavení nové vlády. Tuto úlohu dostal Antonín Švehla, předseda strany agrární. V roce 1925 se konaly druhé parlamentní volby, které ukázaly nové rozložení sil na politické scéně.¹¹¹

¹¹⁰ OLIVOVÁ, Věra, *Československé dějiny 1914–1939*, Praha 1991, s. 129.

¹¹¹ BĚLINA, Pavel a kol., *Dějiny zemí Koruny české, II.*, Praha 1992, s. 166–167 a 179.

Vítěznou stranou voleb z roku 1925 se stala *Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu*, tzv. agrárníci. Vyhráli s více než 950. 000 hlasy. Při prvních volbách dosáhli výsledku přes 600. 000 hlasů. Z toho vyplývá, že v průběhu času jejich strana velmi posílila. Agrárníky následovala *Komunistická strana Československa*. Pro komunisty, jejichž strana vznikla v Československé republice až v roce 1921, to byl obrovský úspěch. Tento výsledek pomalu ukazoval, jakým směrem se republika zřejmě ubírá, neboť i českoslovenští socialisté ve svých řadách posílili, když získali 609. 000 hlasů, což bylo o 100. 000 hlasů více než ve volbách v roce 1920. Bylo tedy zřejmé, že levicovým stranám se začalo dařit lépe.¹¹²

Po volbách v roce 1925 se ustavila nová vláda, do jejíhož čela se postavil předseda vítězné strany Antonín Švehla. Byl to kabinet všenárodní. Jeho členy byli agrárníci, lidovci, českoslovenští socialisté, národní demokraté, sociální demokraté a nově do koalice vstoupila ještě *Československá živnostnicko-obchodnická strana středostavovská*. V období druhé Švehlovy vlády se začínali ozývat komunisté, kteří se snažili převzít moc v zemi. Též docházelo ke stávkám dělníků, kteří nebyli spokojeni se svými platy a celkovým děním v republice. Celá situace v zemi měla na Švehlu velký vliv. Jeho zdravotní stav jej postupně z politiky vyřazoval, a proto se rozhodl v březnu roku 1926 podat demisi. Takto padla druhá vláda Antonína Švehly.¹¹³

¹¹² BĚLINA, Pavel a kol., *Tabulka Volby do poslanecké sněmovny Republiky československé v letech 1920, 1925, 1929 a 1935*, in: *Dějiny zemí Koruny české, II.*, Praha 1992.

¹¹³ KLIMEK, Antonín, *Velké dějiny zemí Koruny české, XIII.*, Praha 2000, s. 505, 513 a 515.

Soupis pramenů a literatury

BARTLOVÁ, Alena, *Hlinkova slovenská ľudová strana*, in: Politické strany. Vývoj politických strana hnutí v českých zemích a Československu 1861–2004, Brno 2005

BĚLINA, Pavel a kol., *Dějiny zemí Koruny české, II.*, Praha 1992

BROKLOVÁ, Eva, *Československá demokracie*, Praha 1992

BROKLOVÁ, Eva/ PEHR, Michal/ TOMEŠ, Josef, *Agrárníci, národní demokraté a lidovci ve druhém poločase první Československé republiky*, Praha 2008

HARNA, Josef, *Český národní socialismus*, in: Politické strany. Vývoj politických strana hnutí v českých zemích a Československu 1861–2004, Brno 2005

HARNA, Josef, *První Československá republika. Pokus o demokracii ve střední Evropě*, Praha 1990

KÁRNÍK, Zdeněk, *České země v éře První republiky 1918–1938. Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918–1938)*, I., Praha 2003

KLIMEK, Antonín, *Boj o Hrad. Hrad a Pětka. Vnitropolitický vývoj Československa 1918–1926 na půdorysu zápasu o prezidentské nástupnictví*, I., Praha 1996

KLIMEK, Antonín, *Velké dějiny zemí Koruny české, XIII.*, Praha 2000

KŘEŠŤAN, Jiří, *Zdeněk Nejedlý a Komunistická strana Československa v letech 1921–1925. Příspěvek k historii vztahů mezi KSČ a levicovou inteligencí*, in: Bolševismus, komunismus a radikální socialismus v Československu, I. svazek, Praha 2003

KUKLÍK, Jan, *Československá sociálně demokratická strana dělnická*, in: Politické strany. Vývoj politických strana hnutí v českých zemích a Československu 1861–2004, Brno 2005

MAREK, Pavel, *Československá živnostensko-obchodnická strana středostavovská*, in: Politické strany. Vývoj politických strana hnutí v českých zemích a Československu 1861–2004, Brno 2005

MAREK, Pavel, *Komunistická strana Československa*, in: Politické strany. Vývoj politických strana hnutí v českých zemích a Československu 1861–2004, Brno 2005

MASARYK, Tomáš, Garrigue, *Cesta demokracie. Projevy, články, rozhovory 1924–1928*, III., Praha 1994

OLIVOVÁ, Věra, *Československé dějiny 1914–1939*, Praha 1991

OLIVOVÁ, Věra, *Dějiny první republiky*, Praha 2000

PEROUTKA, Ferdinand, *Budování státu I a IV*, Praha 1991

ROGUŠOVÁ, Jaroslava, *Slovenská národní strana*, in: Politické strany. Vývoj politických strana hnutí v českých zemích a Československu 1861–2004, Brno 2005

SLÁDEK, Zdeněk, *Československá národní demokracie*, in: Politické strany. Vývoj politických strana hnutí v českých zemích a Československu 1861–2004, Brno 2005

ŠEBEK, Jaroslav, *Politické strany německé menšiny*, in: Politické strany. Vývoj politických strana hnutí v českých zemích a Československu 1861–2004, Brno 2005

ŠIMÁKOVÁ, Eva, *Stranický systém v Československu 1918–1938 a vliv volebního systému na jeho podobu*, Jihlava 2008

ŠMÍD, Marek, *Parlamentní volby v roce 1925 a čeští katolíci* (rukopis)

ŠVEHLA, Antonín, *Stati a projevy z let 1919–1928*, Praha ?

VONDRUŠKA, Vlastimil, *Osudy agrárního politického hnutí*, Praha 1990

Internetové zdroje

[http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/t/CD003EFA36/\\$File/422008k010.pdf](http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/t/CD003EFA36/$File/422008k010.pdf).

Odkaz platný k 9. dubnu 2012.

[http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/volby_do_poslanecke_snemovny_1925/\\$File/image004.gif](http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/volby_do_poslanecke_snemovny_1925/$File/image004.gif). Odkaz platný k 23. dubnu 2012.